

Inhoud

Voorwoord	3
Hoofdstuk 1 - Hoofdlijnen van beleid	5
Hoofdstuk 2 - Voortgang van beleid	17
Pijler 1 Een actieve internationale en Europese rol	19
Pijler 2 Een innovatieve, concurrerende en ondernemende economie	25
Pijler 3 Een duurzame leefomgeving	33
Pijler 4 Sociale samenhang	41
Pijler 5 Veiligheid, stabiliteit en respect	57
Pijler 6 Overheid en dienstbare publieke sector	65

Voorwoord

In dit boekje vindt u een beknopt overzicht van de maatregelen die de regering wil nemen in het kader van de Rijksbegroting 2009.

De afgelopen jaren heeft Nederland hard gewerkt aan een sterke economie. Vergeleken met andere Europese landen is onze uitgangspositie goed. Dat is een steun in de rug nu de wereldeconomie minder goed draait en met onzekerheden is omgeven. Het komt er nu op aan onze positie vast te houden en waar mogelijk verder te verbeteren, zowel in economisch als sociaal opzicht. Dat vraagt om gerichte investeringen en om scherpe financiële keuzes. Deze keuzes worden in de Rijksbegroting 2009 verantwoord.

Het beleid steunt op zes pijlers. Samen geven ze perspectief op een Nederland dat een opbouwende rol speelt in de wereld, met een vernieuwende economie die steeds schoner en zuiniger wordt. Een land waarin mensen zich veilig en gerespecteerd kunnen voelen en waarin de overheid een bondgenoot is van de burgers.

Dit is de tweede begroting opgesteld door dit kabinet, dat in februari 2007 aantrad. Het werken aan de beleidsambities vergt de volle vier jaar. In dit boekje is te lezen welke concrete stappen in 2009 worden gezet.

Het kabinet hecht aan een goede samenwerking met de Staten-Generaal en met alle Nederlanders. Samen kunnen we Nederland op koers houden. Als we er samen in slagen de goede positie van ons land uit te bouwen, kan Nederland zelfbewust de toekomst tegemoet treden.

Mr. dr. J.P. Balkenende,
Minister-president

Hoofdstuk 1 – Hoofdpijnen van beleid

In 2009:

- *investeert het kabinet in onderwijs, wijkverbetering, veiligheid en werkt aan een duurzaam Nederland, waarin iedereen meetelt. Het voert daarmee de ambities uit het Coalitieakkoord onverkort uit, ondanks de economisch onrustige tijden;*
- *bestrijdt het kabinet de inflatie (prijsstijging) en ondersteunt daarmee de koopkracht. De btw-verhoging gaat niet door;*
- *stimuleert het kabinet de arbeidsparticipatie. Het kabinet is bereid de WW-premies voor werknemers tot nul terug te brengen in de context van gesprekken met de sociale partners over verantwoorde loonontwikkeling en andere structurele versterkingen van de economie. Het kabinet introduceert een bonus voor mensen die na hun 62e blijven doorwerken;*
- *stimuleert het kabinet innovatie en winstgevendheid van het bedrijfsleven. De lasten voor bedrijven worden verlicht en de administratieve lastendruk wordt verminderd.*

1.1 Nederland goed voorbereid op economische omslag

Wereldwijde onzekerheid ...

De internationale economische onrust gaat niet aan Nederland voorbij. Na jaren van wereldwijde hoge economische groei vindt nu een afkoeling plaats. De hoge groei was voor een belangrijk deel te danken aan het feit dat opkomende economieën als China en India zijn gaan meedoen in de wereldwijde markteconomie. Ook de Verenigde Staten en Europa hebben hiervan geprofiteerd. Door de onrust op de financiële markten lijkt de internationale economische situatie zich nu echter in een zorgwekkende richting te ontwikkelen. De crisis op de huizenmarkt en de daaropvolgende kredietcrisis in de Verenigde Staten zijn slecht voor het consumentenvertrouwen en het economisch herstel in Amerika. Het resultaat: een lagere groei in de VS, die ook zijn weerslag heeft op de groei in Europa. De aandelenkoersen staan wereldwijd onder druk. Door de groei van opkomende economieën is de vraag naar olie en grondstoffen sterk toegenomen. Mede hierdoor zijn de prijzen van olie en voedsel het afgelopen jaar fors gestegen.

... maar Nederland heeft een goede uitgangspositie

De Nederlandse economie is internationaal georiënteerd. Een gevolg van deze openheid is dat de internationale turbulentie niet aan Nederland voorbijgaat. Hoewel de groei in 2006 en 2007 nog boven de 3 procent was, is de huidige situatie het best te omschrijven als een afkoelende economie. Terwijl de tekenen van voorspoed nog breed zichtbaar zijn, wordt langzaam in de economische groei-

cijfers zichtbaar dat het tijt keert. De groei in 2008 ten opzichte van 2007 zal vermoedelijk nog rond de 2¼ procent zijn, maar van kwartaal op kwartaal is de groei in 2008 beperkter. Voor 2009 verwacht het Centraal Planbureau (CPB) een groei van 1¼ procent.

Nederland staat er desondanks goed voor. De werkloosheid is in 2008 met 4 procent zeer laag en de verwachting voor de werkloosheid blijft vooralsnog stabiel. Verstandig begrotingsbeleid in de afgelopen jaren werpt nu zijn vruchten af. De overheidsfinanciën zijn gezond en de inkomsten en uitgaven ontwikkelen zich in lijn met de doelen uit het Coalitieakkoord. Nederland kent bovendien een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor buitenlandse investeerders. Door dit alles zijn we in staat de gevolgen van de economische groeivertraging goed op te vangen. De plannen van het kabinet uit het Coalitieakkoord kunnen onverkort worden voortgezet.

Een verantwoorde loonontwikkeling voor de korte termijn ...

Ondanks dat Nederland er goed voor staat, vergt de huidige economische situatie stuurmanskunst van het kabinet en een verstandige reactie van de sociale partners (vakbonden en werkgeversorganisaties). In een afkoelende economie zijn de relatief hoge prijsstijgingen (inflatie) die zich nu aftekenen niet gebruikelijk. Voor 2008 verwacht het CPB dat de inflatie uitkomt op 2¾ procent; voor 2009 wordt gerekend op een inflatie van 3¼ procent. Burgers voelen de inflatie in hun portemonnee. De natuurlijke reactie op dergelijke stijgende prijzen is een roep om hogere lonen. Een verantwoorde loonontwikkeling is echter juist nu belangrijk. Zo wordt een situatie voorkomen waarin prijzen en lonen beurtelings stijgen. Zo'n loon-prijsspiraal is schadelijk voor de economie, omdat Nederlandse producten duurder worden. Door de hoge prijzen wordt Nederland voor bedrijven minder aantrekkelijk in vergelijking met het buitenland. En als bedrijven de oplopende loonkosten niet meer kunnen opbrengen, zal de werkloosheid toenemen. Het kabinet hecht dan ook groot belang aan het inperken van de inflatie en wil de koopkracht van burgers zoveel mogelijk beschermen. Daarom gaat de voorgenomen verhoging van de btw-tarieven per 1 januari niet door. De inflatie komt daardoor naar verwachting uit op 3¼ procent in plaats van 3¾ procent. Daarnaast blijft er reden om te streven naar een verantwoorde loonontwikkeling, bevordering van participatie en andere structurele versterkingen van de economie. Hierover zal met de sociale partners gesproken worden. In die context is het kabinet bereid de WW-premies voor werknemers tot nul terug te brengen.¹

¹ Gezien de bereidheid van het kabinet om de WW-premies te verlagen, zijn alle cijfers in de Miljoenennota berekend op basis van het scenario waarin dit ook daadwerkelijk gebeurt.

... en werken aan uitdagingen voor de lange termijn

De economische groei van de afgelopen jaren heeft ervoor gezorgd dat de armoede in de wereld is afgenomen. Een andere positieve ontwikkeling is dat landen als Nederland profiteren van goedkope importen en grotere exportmogelijkheden. Maar de trend van globalisering van internationale markten brengt niet alleen kansen (en winnaars) met zich mee – er zijn ook bedreigingen (en verliezers). Doordat bedrijven steeds gemakkelijker te verplaatsen zijn, lijkt het voor nationale overheden steeds moeilijker om op te komen voor publieke belangen en werknemersbelangen. De economische groei gaat gepaard met meer CO₂-uitstoot en meer gebruik van schaarse grondstoffen. Ontwikkelingslanden kunnen bovendien niet altijd optimaal van globalisering profiteren. De manieren waarop landen de grote stijging in hun gemiddelde welvaart nationaal verdelen, zijn zeer verschillend. De grote verwevenheid van internationale financiële markten leidt ertoe dat crises die in eerste instantie lokaal lijken, sterker worden verspreid. Het terugdringen van deze bedreigingen voor de inkomensverdeling, financiële stabiliteit en het klimaat vereist goede spelregels en internationale samenwerking. De overheid is er om deze regels vast te stellen, nationaal en internationaal: een krachtige markt vraagt om een krachtige overheid. Het vergt constante inspanning om het juiste evenwicht te vinden.

In eigen land zijn er ook langetermijntrends die om een antwoord vragen. Door de vergrijzing zal de huidige krapte op de arbeidsmarkt aanhouden. Het kabinet neemt daarom maatregelen die bijdragen aan een hogere arbeidsproductiviteit en de deelname aan de arbeidsmarkt vergroten. Dat is nodig om het niveau van dienstverlening zoals we dat in onze verzorgingsstaat gewend zijn, op peil te houden. Maar dat niet alleen: arbeidsparticipatie is ook belangrijk om mensen de mogelijkheid te geven hun talenten te benutten. Daarnaast draagt participatie – doordat meer mensen meebetalen – voor een belangrijk deel bij aan een andere langetermijnuitdaging: de opgave om de overheidsfinanciën op lange termijn financieel gezond (houdbaar) te houden. Hierdoor kunnen we het huidige niveau aan collectieve voorzieningen vasthouden zonder in de nabije toekomst de belastingen en premies fors te moeten verhogen. Om de houdbaarheid van de overheidsfinanciën te verbeteren gaan toekomstige 65-plussers met een hoger inkomen vanaf 2011 geleidelijk meer bijdragen aan de financiering van de verzorgingsstaat (de houdbaarheidsbijdrage).

Dit is de uitwerking van de afspraken hierover in het Coalitieakkoord.

Het kabinet richt zich met deze en andere maatregelen op het versterken van de structuur van economie en samenleving. Zo kan Nederland ook in de toekomst een samenleving blijven met een slagvaardige overheid, een open economie, een stevig sociaal stelsel en ruimte voor individuele ontplooiing.

1.2 Arbeidsparticipatie, koopkrachtondersteuning en lastenverlichting

Vergroten arbeidsparticipatie

Om de arbeidsdeelname te bevorderen neemt het kabinet maatregelen die werken lonender maken. Het kabinet is bereid de WW-premies voor werknemers tot nul terug te brengen in de context van gesprekken met de sociale partners over een verantwoorde loonontwikkeling en andere structurele versterkingen van de economie. Daarnaast wordt, door nieuwe inkomensafhankelijke arbeidskortingen (720 miljoen euro in 2009), de stap naar werken aantrekkelijker. Dit geldt met name voor niet-werkende partners en voor mensen die vanuit een uitkering komen. Om ouderen te stimuleren langer te werken komt er een bonus voor mensen die doorwerken na hun 62e. Deze inkomensafhankelijke doorwerkbonus wordt uitgekeerd in elk jaar dat de desbetreffende persoon (nog) werkt.

Voor jongeren tussen de 18 en 27 jaar wordt het werk-leerrecht ingevoerd. Jongeren zitten hierdoor óf op school óf zijn aan het werk (of een combinatie van beide). Werkgevers worden gestimuleerd om ouderen, langdurig werklozen en gedeeltelijk arbeidsongeschikten in dienst te nemen. Dit gebeurt via loonkostensubsidies en premiekortingen voor de arbeidsongeschiktheidsverzekering van werknemers. Met gemeenten zijn bovendien afspraken gemaakt om de bemiddelings- en re-integratiediensten te verbeteren. Deze maatregelen zijn in lijn met het advies van de commissie Arbeidsparticipatie (commissie Bakker).

Koopkrachtondersteuning voor burgers ...

Een evenwichtig koopkrachtbeeld is niet alleen belangrijk voor een verantwoorde loonontwikkeling en de participatiedoelstelling van het kabinet, maar ook voor een rechtvaardige inkomensverdeling. Bij het opstellen van het Coalitieakkoord is afgesproken dat in 2009 in totaal 750 miljoen euro beschikbaar komt voor het bevorderen van arbeidsparticipatie, het versterken van de economische structuur en voor het verbeteren van de koopkracht. Onder andere dit geld wordt nu ingezet.

Dat de btw-verhoging niet doorgaat, betekent koopkrachtondersteuning voor iedereen in de vorm van lagere prijsstijgingen. Als de WW-premies voor werknemers worden verlaagd naar nul, kunnen werknemers de gevolgen daarvan op hun loonstrook aflezen bij het bedrag dat hij of zij nu aan WW-premie betaalt. Bij een modaal inkomen gaat het om circa 335 euro netto per jaar. Werkende ouderparen profiteren van de inkomensafhankelijke arbeidskortingen; dit kan oplopen tot 450 euro bij half modaal en 1 000 euro bij een modaal inkomen voor de minst verdienende partner. De koopkracht van vooral ouderen en minima wordt door de kabinetsmaatregelen ondersteund. De AOW-tegemoetkoming wordt verhoogd met circa 80 euro bruto.

Werken wordt lonender, vooral voor de middeninkomens. Door dit alles ontwikkelt de koopkracht van burgers zich in 2009 – ondanks de lagere economische groei – over een brede linie positief. De extra ‘plus’ voor werkenden prikkelt mensen om (meer) te gaan werken en draagt daarmee bij aan een sterkere economische structuur.

... en lastenverlichting voor bedrijven

De lasten voor bedrijven worden in 2009 ook lager. De mkb-winstvrijstelling in de inkomstenbelasting wordt verhoogd. Ook de belastingafrek voor startende ondernemers gaat omhoog. Daar staat tegenover dat de zelfstandigenafrek niet stijgt. Daarnaast hebben bedrijven baat bij verlaging van de WW-premies voor werkgevers, een lastenverlichting van 400 miljoen euro (oplopend tot 500 miljoen euro in 2011). Bedrijven profiteren volgend jaar ook van een aanzienlijke incidentele meevaller in de zorgpremies, die voor een flink deel door bedrijven worden betaald. Verder worden de administratieve lasten voor bedrijven verlicht. En belangrijker nog: een verantwoorde loonontwikkeling, indien mogelijk gemaakt door de voorwaardelijke verlaging van de WW-premies, levert een kostenvoordeel op voor bedrijven. Dit stimuleert de groei en de winstgevendheid van het bedrijfsleven.

1.3 Prioriteiten: stevig in de steigers

Onder het motto ‘Samen werken, samen leven’ heeft het kabinet in 2007 de beleidsprioriteiten gepresenteerd voor deze kabinetsperiode. Het kabinet wil gericht investeren in de kwaliteit van de samenleving, duurzame groei, het innovatief vermogen van de economie en de inzetbaarheid van werknemers. Om de kabinetsdoelstellingen te realiseren moet nog veel werk worden verzet. In 2009 gaat het kabinet daarom met kracht door met het uitvoeren van de plannen uit het Beleidsprogramma. Over de voortgang hiervan leest u meer in het volgende hoofdstuk. Voor 2009 zijn de belangrijkste initiatieven van het kabinet als volgt:

- Voor re-integratie van Wajongers en voor het implementeren van de nieuwe werkregeling die per 2010 in werking treedt, is in 2009 per saldo 34 miljoen euro extra beschikbaar.
- Door schooluitval tegen te gaan geeft het kabinet jongeren een betere kans op de arbeidsmarkt. In 2009 is 39 miljoen euro extra beschikbaar voor onder andere het verbeteren van de loopbaanoriëntatie, studiekeuze en begeleiding van leerlingen en voor een soepeler overgang van vmbo naar mbo. Ook wordt school aantrekkelijker met meer sport en cultuur en krijgen vmbo-scholieren meer ruimte om met hun handen te leren.
- In 2009 worden circa vijfduizend beurzen uitgereikt aan leraren die verder willen studeren; ook krijgen leraren betere salarissen. Daardoor verbetert de kwaliteit van het onderwijs en wordt het beroep van leraar aantrekkelijker.
- In 2009 worden de budgetten voor de Bureaus Jeugdzorg en het jeugdzorg-

aanbod samengevoegd. Provincies krijgen daardoor meer vrijheid om de middelen in te zetten waar dat nodig is en kunnen zo de wachtlijsten in de jeugdzorg gemakkelijker verminderen. In 2009 is 870 miljoen euro beschikbaar voor het jeugdzorgaanbod.

- Gemeenten krijgen in 2009 100 miljoen euro extra om een landelijk dekkend netwerk van Centra voor Jeugd en Gezin te realiseren. Ouders en jongeren kunnen hier terecht voor steun en advies bij opgroei- en opvoedingsvragen.
- In 2009 trekt het kabinet 90 miljoen euro extra uit om meer mensen te stimuleren om mee te doen aan een inburgeringsprogramma, en om inburgeraars te helpen met trajecten op maat. Het beheersen van de Nederlandse taal en kennis over de samenleving is immers noodzakelijk om actief mee te doen in Nederland.
- Het kabinet wil veertig aandachtswijken omvormen tot wijken waar mensen kansen hebben en graag willen wonen. Nu alle plannen met gemeenten zijn vastgelegd en de financiering is geregeld, krijgt in 2009 de uitvoering van de actieplannen vaart. Het kabinet heeft hiervoor 300 miljoen euro extra vrijgemaakt. 115,5 miljoen euro daarvan komt beschikbaar in 2009. Dit wordt gebruikt om de wijkaanpak te realiseren, bewonersparticipatie te stimuleren en om te voorkomen dat er nieuwe achterstandswijken ontstaan.
- Komend jaar wordt 29 miljoen euro ingezet voor maatschappelijke innovatieprogramma's op het gebied van veiligheid, zorg en energie. Bedrijven kunnen bovendien eerder aanspraak maken op de fiscale stimuleringsregeling voor speur- en ontwikkelingswerk (WBSO). Hiervoor is 39 miljoen euro extra beschikbaar. Daarnaast is er 40 miljoen euro vrijgemaakt voor innovatiekredieten om risicovolle innovatieprojecten van het mkb te ondersteunen.
- De innovatie wordt ook gestimuleerd door een selectieve voortzetting van aflopende projecten binnen het Fonds Economische Structuurversterking (FES) op het gebied van kennis, innovatie en onderwijs. Het kabinet zet hiervoor de komende jaren maximaal 500 miljoen euro uit het FES in.
- Met innovatiesubsidies en fiscale faciliteiten worden investeringen in welzijns- en milieuvriendelijke stallen gestimuleerd voor stallen die voldoen aan eisen die verder gaan dan de wettelijke normen. Hiervoor is in 2009 17 miljoen euro beschikbaar.
- In 2009 komt er een scherpere norm voor het energieverbruik van nieuwbouwwoningen en er is een subsidie voor het gebruik van warmtepompen, zonnepanelen en zonnepanelen. Ook is er geld voor onderzoek naar nieuwe mogelijkheden om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. In 2009 is voor het totale klimaatbeleid en duurzame energiebeleid in Nederland ruim 1,7 miljard euro beschikbaar.

- Belangrijke doelen voor 2009 zijn het tot stand komen van een goed Europees klimaatpakket in het voorjaar, en een goed wereldwijd klimaatakkoord in Kopenhagen in december.
- Het openbaar vervoer per spoor wordt uitgebreid. Er gaan meer treinen rijden en er worden nieuwe stations geopend. Hiervoor is in deze kabinetsperiode 200 miljoen euro beschikbaar, waarvan 75 miljoen in 2009.
- Het kabinet wil ervoor zorgen dat dijken en duinen in goede conditie zijn en dat zwakke schakels aan de kust worden aangepakt. In 2009 is voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma 396 miljoen euro gereserveerd. De commissie-Verman heeft op 3 september 2008 een advies uitgebracht over de waterveiligheid op lange termijn.
- Het kabinet richt zich op het verminderen van de criminaliteit door de pakkans te verhogen. In 2009 komen er hiervoor onder andere 125 extra forensisch assistenten bij. Ook de draaideurcriminaliteit wordt aangepakt, onder meer door gedetineerden in de samenleving beter te begeleiden.
- In 2011 moeten er 500 wijkagenten extra zijn. Om dat te realiseren wordt in 2009 12 miljoen euro uitgetrokken.
- De belangrijkste inzet in 2009 voor de Nederlandse krijgsmacht is de NAVO-missie in Afghanistan. Om deze en andere crisisbeheersingsoperaties goed te kunnen uitvoeren investeert de regering in materieel en personeel. Goed en gemotiveerd personeel is immers onontbeerlijk om de missies te laten slagen.
- Het Mensenrechtenfonds ter bevordering van de vrijheid van meningsuiting, mediadiversiteit en vrijheid van godsdienst wordt verhoogd tot 25 miljoen euro.
- In het voorjaar van 2009 zal een voorstel worden gedaan om de verantwoordelijkheid voor de handhaving van de Drank- en Horecawet over te dragen aan gemeenten. Gemeenten krijgen dan meer vrijheid om te bepalen welke maatregelen zij willen nemen om overmatig alcoholgebruik door jongeren te ontmoedigen.
- In 2009 komt op kiesbeter.nl meer objectieve informatie beschikbaar over de kwaliteit van de geleverde zorg in alle sectoren van de gezondheidszorg. Ook wordt een wetsvoorstel ingediend om de rechten van patiënten vast te leggen en het klacht- en medezeggenschapsrecht in de zorg te versterken. Om ziekenhuizen meer mogelijkheden te bieden om te innoveren worden meer vrije prijzen in de ziekenhuiszorg toegelaten.
- In 2009 worden de eerste stappen gezet om de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) te behouden voor de meest kwetsbare groepen. Zo wordt de indicatiestelling verbeterd. Ook wordt de vergoeding voor zorg in instellingen meer gekoppeld aan de zorgbehoefte van cliënten dan aan het beschikbare aanbod in de instelling.

- Het kabinet wil de kwaliteit van de dienstverlening verbeteren en het aantal ambtenaren verminderen. Het aantal regels wordt bijvoorbeeld verminderd en in 2009 worden de 25 meest gebruikte formulieren vereenvoudigd.
- In 2008 en 2009 wordt een tweetal specifieke uitkeringen afgekocht, waarmee langlopende verplichtingen aan gemeenten komen vervallen. Vermindering van het aantal specifieke uitkeringen draagt bij aan een vermindering van de administratieve lasten. Hiermee is in totaal een bedrag van 650 miljoen euro gemoeid.
- Met de gemeenten is afgesproken dat alle vreemdelingen die onder de pardonregeling een verblijfsvergunning hebben gekregen, in 2009 woonruimte zullen hebben.

Kinderopvang en AWBZ

Door onverwacht snel stijgende uitgaven bij een aantal regelingen, heeft het kabinet ook pijnlijke besluiten moeten nemen. Zo zijn in het voorjaar maatregelen getroffen om de onverwacht sterke stijging van de uitgaven aan kinderopvang en binnen de AWBZ, deels als gevolg van de groei aan persoonsgebonden zorgbudgetten (pgb's), af te zwakken. Uitgangspunt is dat de groepen die het nodig hebben een beroep kunnen blijven doen op de regelingen, maar dat oneigenlijk gebruik wordt tegengegaan. Daardoor worden deze regelingen op een verantwoorde manier beter beheersbaar gemaakt. Ondanks deze ingrepen trekt dit kabinet overigens fors meer geld uit voor de kinderopvang en de AWBZ dan voorgaande kabinetten.

1.4 Overheidsfinanciën en begrotingsbeleid

De beleidsprioriteiten van het kabinet voor 2009 passen binnen de financiële afspraken die het kabinet heeft gemaakt voor de periode tot en met 2011. Het begrotingsbeleid geeft de financiële kaders aan waarbinnen keuzes gemaakt moeten worden, zodat de overheidsfinanciën niet alleen nu, maar ook in de toekomst gezond blijven.

Op koers voor 2011

In het Coalitieakkoord is afgesproken dat het kabinet streeft naar een structureel (voor economische schommelingen gecorrigeerd) overschot op de begroting van 1 procent van het BBP (Bruto Binnenlands Product, het totaal dat we in Nederland verdienen met de verkoop van diensten en producten) in 2011. Er is sprake van een overschot als er op de begroting meer geld wordt ontvangen dan er wordt uitgegeven. Op die manier kan de overheidsschuld worden afgelost. Een lagere schuld betekent minder rente-uitgaven en draagt zo ook bij aan de gezonde overheidsfinanciën in de toekomst bij toenemende vergrijzing.

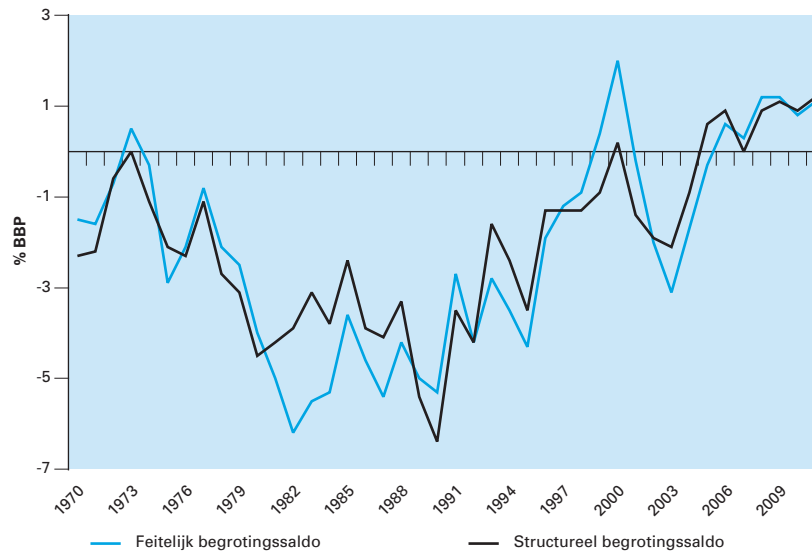
Tabel 1.1 Begrotingssaldo (EMU-saldo) 2008–2011 (in % BBP)

	2008	2009	2010	2011
Feitelijk begrotings-saldo*	1,2	1,2	0,8	1,1
Structureel begrotings-saldo*	0,9	1,1	0,9	1,2
<i>Raming vorige Miljoenen-nota</i>				
Feitelijk begrotingssaldo	0,5	0,6	0,7	1,0
Structureel begrotings-saldo	0,4	0,7	0,8	1,1

* De ramingen voor 2008 en 2009 zijn gebaseerd op de Macro Economische Verkenning 2009 (MEV) van het CPB. Voor de jaren 2010 en 2011 zijn geen actuele ramingen over de economie beschikbaar. De saldoramings is in deze jaren gebaseerd op technische aannames uit de Economische Verkenning 2008–2011 van het CPB uit september 2007. Daarin wordt onder meer gerekend met een olieprijs van 65 dollar in 2011. Gezien de huidige olieprijs is de saldoramings voor 2010 en 2011 behoedzaam.

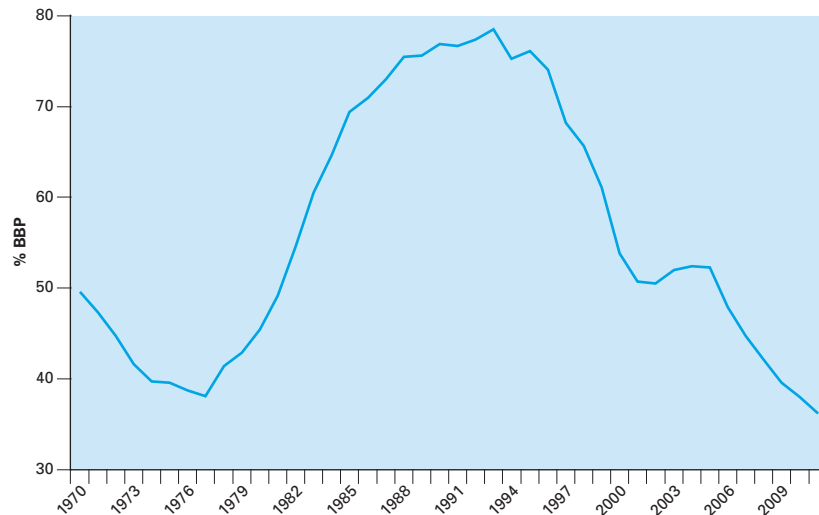
In het Coalitieakkoord is ook afgesproken dat het kabinet extra maatregelen neemt als het saldo op de begroting in de buurt komt van een tekort van 2 procent van het BBP. Dankzij solide begrotingsbeleid verkeert de begroting niet in de gevarenzone. Ondanks de afkoelende economie is het haalbaar om een structureel overschot te bereiken op de begroting van 1 procent van het BBP in 2011. Het verwachte overschot op de begroting is in 2008 en 2009 zelfs groter dan eerder werd aangenomen. Dit komt door de hoge olieprijs, die op de rijksbegroting leiden tot meer inkomsten uit aardgas. De prijs van gas is namelijk gekoppeld aan de prijs van olie. Tegenover dit positieve effect voor de schatkist staat dat de hoge olieprijs de economische groei verder kan vertragen. En minder groei betekent ook minder belasting- en premieopbrengsten. Een hogere olieprijs heeft op termijn dus ook een negatief effect op de inkomsten van de overheid. Dit is een belangrijke reden om de meevallende aardgasbaten niet in te zetten voor extra uitgaven. Ook de begrotingsregels zijn op dit principe gebaseerd.

Begrotingssaldo

De overheidsschuld daalt door het toegenomen begrotingsoverschot sneller dan verwacht. De schuld komt in 2009 naar verwachting uit op circa 40 procent van het BBP. Het kabinet verwacht dat de schuld als percentage van het BBP in 2011 gedaald is tot het laagste niveau sinds de schuldcijfers worden bijgehouden (1814).

Overheidsschuld

Stabiel begrotingsbeleid

Het Nederlandse begrotingsbeleid is de afgelopen jaren zeer succesvol gebleken en geniet daarom ook internationaal veel aanzien. De uitgangspunten van het begrotingsbeleid staan sinds de introductie in 1994 nog altijd stevig overeind. De kern van dit beleid is dat het kabinet niet steeds reageert op de nieuwste ontwikkelingen in de economie. Geplande uitgaven gaan gewoon door – ook nu het economisch tegenzit. In diezelfde lijn zouden ook bij meevallende groei de uitgaven niet worden aangepast. Dat zorgt voor veel rust en maakt het kabinetsbeleid voorspelbaar. Het kabinet heeft in het Coalitieakkoord een maximum afgesproken voor de overheidsuitgaven. De scheiding tussen inkomsten en uitgaven voorkomt dat het kabinet extra uitgaven kan doen door de belastingen voor burgers en bedrijven te verhogen. Om de uitgaven onder de afgesproken plafonds te houden maakt het kabinet regelingen waarvan de kosten uit de hand lopen, beter beheersbaar. Voorbeelden hiervan zijn de zorg en de kinderopvang.

De huidige economische situatie vraagt om een verstandige beleidsreactie van het kabinet. Het kabinet heeft ervoor gekozen op korte termijn lastenverlichting te geven om de koopkracht van burgers te beschermen en een loon-prijsspiraal te helpen voorkomen. Daarvoor is ruimte omdat met de afgesproken houdbaarheidsbijdrage een grotere houdbaarheidswinst wordt gerealiseerd dan eerder werd

verondersteld. Op deze manier worden tegelijkertijd het kortetermijnbelang voor burgers én bedrijven en het langeretermijndoel van houdbare overheidsfinanciën gediend.

1.5 Bouwen aan vertrouwen

Nederland gaat een onzeker jaar tegemoet. De economische onrust zal nog wel enige tijd aanhouden, in de wereld maar ook in Nederland. Nederland heeft de economisch goede jaren gebruikt om klaar te zijn voor de omslag naar de mindere jaren. De werkloosheid is laag en de overheidsfinanciën zijn op orde. Door deze goede uitgangspositie kunnen we de economische tegenwind goed opvangen en zijn we in staat om de uitdagingen in de nabije toekomst aan te gaan.

De hoge inflatie vraagt om ondersteuning van de koopkracht van burgers en de winstgevendheid van het bedrijfsleven. Het kabinet ziet daarom af van de btw-verhoging, maar blijft onder voorwaarden bereid de verlaging van de WW-premies voor werknemers door te zetten. Dat is goed voor de economie en helpt de inflatie te beperken. Samen met maatregelen als de bonus op doorwerken voor ouderen, draagt dit ook bij aan de structurele versterking van de arbeidsparticipatie en de houdbaarheid van de overheidsfinanciën in de toekomst. Het kabinet zet verder in op een sterkere economische structuur door te investeren in innovatie en de kracht van mensen.

Het kabinet zet in 2009 de uitvoering van het voorgenomen beleid voort. Ook in tijden van economische tegenwind bouwen we zo verder aan een samenleving die mensen in staat stelt mee te doen – met een duurzame economische structuur, goede publieke voorzieningen en een rechtvaardige inkomensverdeling. Voor nu, maar ook voor de generaties die na ons komen. Zodat we een onzekere toekomst met vertrouwen tegemoet kunnen treden.

Hoofdstuk 2 – Voortgang van beleid

Inleiding

In juni 2007 heeft het kabinet in het beleidsprogramma 2007–2011 bekendgemaakt in welk nieuw beleid het deze kabinetsperiode investeert. Het kabinet streeft naar gezonde overheidsfinanciën nu en in de toekomst. Tegelijkertijd wil het kabinet gericht investeren in de kwaliteit en de kracht van de samenleving, in een sterke economie en in een duurzame leefomgeving.

De prioriteiten van het kabinet zijn gepresenteerd in zes pijlers met daarin 74 doelstellingen en tien projecten. In dit hoofdstuk vindt u een overzicht van de voortgang van dit beleid. Per pijler wordt een aantal doelstellingen en activiteiten voor 2009 uitgelicht. Daarbij is de nummering van het beleidsprogramma aangehouden. Daarnaast wordt de voortgang van de tien projecten en de acties en maatregelen die daarvoor in 2009 staan gepland beschreven.

In mei 2010 legt het kabinet verantwoording af over de voortgang van het beleid in 2009, onder meer in een speciale Verantwoordingsbrief.

Pijler 1: Een actieve internationale en Europese rol

Nederland heeft van oudsher een open en positieve houding tegenover Europa en de wereld. Dit heeft ons welvaart, stabiliteit en een hoge levensstandaard gebracht. Onze welvaart, ons welzijn en onze veiligheid worden steeds meer beïnvloed van buitenaf. Binnenland en buitenland grijpen steeds meer in elkaar. Vormgeven aan de toekomst van Nederland kan ook door invloed uit te oefenen op wat buiten onze grenzen gebeurt.

Het kabinet zet in op een Europa dat zich richt op die terreinen waar het meerwaarde heeft en dat zich niet begeeft op terreinen waar lidstaten het beter zelf kunnen regelen. Het kabinet wil bijdragen aan de verbetering van de mensenrechten en aan internationale oplossingen voor grensoverschrijdende problemen, bijvoorbeeld op het gebied van armoede, klimaat en criminaliteit.

Het Verdrag van Lissabon, dat in 2007 is ondertekend en dit jaar in Nederland is geratificeerd, zal het functioneren van de Europese Unie (EU) meer democratisch en slagvaardig maken. Daarom is het streven gericht op een voorspoedige ratificatie van het verdrag in de overige lidstaten van de Unie. Het kabinet zet in 2009 in op een ambitieuze evaluatie van de EU-begroting. Dit betekent dat Nederland vindt dat een open debat over alle EU-uitgaven en -inkomsten mogelijk moet zijn. Ook het gemeenschappelijk landbouwbeleid zal worden geëvalueerd.

Wat ontwikkelingssamenwerking betreft maakt het kabinet zich sterk voor naleving van de afgesproken verhoging van de officiële hulp (ODA) van de EU tot 0,7 procent van het Bruto Nationaal Inkomen (BNI) in 2015. Verder wordt er gewerkt aan het bereiken van de Millennium Ontwikkelingsdoelen door middel van het project Millennium Ontwikkelingsdoelen Dichterbij.

In 2009 wordt een bijdrage geleverd aan meer veiligheid en stabiliteit in regio's waar dat nodig is, zoals Afghanistan, het Midden-Oosten en het Afrikaanse Grote Merengebied.

In deze paragraaf wordt specifiek uitgelicht: de modernisering van de krijgsmacht, mensenrechten en de Millennium Ontwikkelingsdoelen.

Doelstelling 4

Doelstelling 2011: Een moderne krijgsmacht die wereldwijd maatwerk kan leveren in grotere en kleinere crisisbeheersingsoperaties en bij het opbouwen van veiligheidsorganisaties in landen die we daarin willen ondersteunen.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- bijdragen aan verschillende crisisbeheersingsoperaties en aan NAVO Response Forces;
- verbeteren van operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht;
- maatregelen voor werving en behoud van personeel van de krijgsmacht.

Toelichting

Nederland zet zijn krijgsmacht in bij internationale missies om meer veiligheid en stabiliteit in de wereld te creëren. Om deze missies goed te kunnen uitvoeren, investeert het kabinet in defensiematerieel en -personeel. Goed en gemotiveerd personeel is onontbeerlijk voor het slagen van de missies. De bijdragen aan crisisbeheersingsoperaties worden gecombineerd met diplomatieke inspanningen en ontwikkelingsamenwerking; de strategie van de drie D's: *Development* (ontwikkeling), *Defence* (defensie) en *Diplomacy* (diplomatie).

De belangrijkste inzet in 2009 voor de Nederlandse krijgsmacht blijft de missie van de NAVO in Afghanistan. Het opbouwen en versterken van het Afghaanse leger en de Afghaanse politie in Uruzgan heeft daarbij de hoogste prioriteit. De Nederlandse inzet tot 2010 is erop gericht het lokale bestuur en de Afghaanse veiligheidsdiensten te assisteren en deze zo in staat te stellen om, meer en meer, zelfstandig te opereren. Naast de missie in Afghanistan richt Defensie zich in 2009 op de militaire EU-missie in Tsjaad en de politiemissie in Kosovo. Ook wordt de deelname aan EUFOR in Bosnië en de NAVO Response Force (een snel inzetbare NAVO-reactiemacht) voortgezet. Daarnaast levert Defensie een civiel-militaire bijdrage aan de opbouw van de veiligheidssector in Congo en Burundi.

Om de operationele inzetbaarheid van de Nederlandse krijgsmacht te verbeteren, wordt onder andere de beschikbaarheid van de Apache helikopters vergroot. Dit gebeurt door extra te investeren in personeel en materieel. Ook zal Nederland de

beschikbaarheid van strategische luchttransportcapaciteit van de krijgsmacht vergroten door deel te nemen aan de NAVO-pool voor C-17-transportvliegtuigen.

Defensie geeft in 2009 en daarna prioriteit aan behoud en werving van personeel. Zo treft het maatregelen om het personeel goed toegerust en gemotiveerd te houden. Dit gebeurt door het personeel te voorzien van goed materieel, opleidingsmogelijkheden en aangepaste voorzieningen in de huisvesting en door specifieke beloningen en premies uit te breiden. Dit is aangekondigd in de beleidsbrief 'Wereldwijd dienstbaar' en het actieplan 'Werving en behoud'. Met deze maatregelen kan de krijgsmacht efficiënter en doelmatiger worden ingezet.

Om dit doel te halen moet een aantal maatregelen worden getroffen. Een belangrijk aandachtspunt voor 2009 is het werven van voldoende en geschikt personeel om het groeiende aantal vacatures binnen de krijgsmacht te vullen.

Box 1: Project Millennium Ontwikkelingsdoelen Dichterbij

In het Coalitieakkoord heeft het kabinet in het project Millennium Ontwikkelingsdoelen Dichterbij de ambitie geformuleerd om méér aandacht te geven aan het realiseren van de acht Millennium Development Goals (MDG's). Deze doelen zijn gericht op het verbeteren van de wereldwijde welvaart en het bevorderen van ontwikkeling. De Nederlandse regering ziet de MDG's als belangrijke graadmeters voor de voortgang op het gebied van internationale samenwerking. Helaas is gebleken dat de doelen niet worden gehaald bij gelijkblijvende inzet van de internationale gemeenschap.

Nederlandse strategie

Project 2015; De Millenniumdoelen Dichterbij, ook wel kortweg genoemd Project 2015, is in het leven geroepen om de gezamenlijke Nederlandse inzet te verbeteren. Belangrijk daarbij is dat het bereiken van de MDG's zowel in binnen- als buitenland hoog op de politieke agenda blijft staan. Het kabinet wil dat onder meer bereiken door zo veel mogelijk burgers, bedrijven en instellingen bij de MDG's te betrekken.

Met Project 2015 wil het kabinet de maatschappelijke betrokkenheid vergroten, niet alleen in woorden maar vooral ook in daden. Daarom streeft het kabinet naar (ook internationale) samenwerkingsverbanden tussen particulieren, bedrijven, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en overheidsinstellingen die gericht zijn op het bereiken van de MDG's. Door het sluiten van de zogenoemde Akkoorden van Schokland werken deze partijen samen aan creatieve, innovatieve en inspirerende oplossingen om de MDG's dichterbij te brengen. Project 2015 faciliteert nieuwe akkoorden, daar waar nodig als mede-investeerder, maar in ieder geval als regisseur.

Uitvoeren 'Akkoorden van Schokland'

Inmiddels zijn er tweeduizend akkoorden gesloten, grotendeels door particuliere initiatiefnemers. Bij veertig samenwerkingsverbanden is sprake van substantiële inzet van bedrijven en maatschappelijke organisaties. Voorbeelden hiervan zijn Groen Licht voor Afrika, ofwel verlichting door middel van zonne-energie voor miljoenen huishoudens in Afrika, en het Health Insurance Fund, gericht op het verbeteren van de medische zorg door collectieve verzekeringen.

De Nederlandse inzet ligt op schema.

Mensenrechten

Doelstelling 7

Doelstelling 2011: Een evenwichtige en uitgesproken inzet voor mensenrechten overal ter wereld.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- in Europees verband voortgang boeken in de strijd tegen kinderarbeid, geweld tegen vrouwen en de doodstraf;
- het verhogen van het Mensenrechtenfonds naar 25 miljoen euro;
- het bevorderen van de vrijheid van meningsuiting, de mediadiversiteit en de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging.

Toelichting

Bevordering van de mensenrechten staat ook komend jaar centraal in het Nederlandse buitenlandse beleid. Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland gaan meer activiteiten op mensenrechtenterrein ontwikkelen. Daarvoor zal het Mensenrechtenfonds worden verhoogd. Hiervoor was in 2008 22,5 miljoen euro beschikbaar. Dit wordt verhoogd naar 25 miljoen euro in 2009 en 27,5 miljoen euro in 2010. Hiermee bevordert het kabinet de vrijheid van meningsuiting, de mediadiversiteit en de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging.

Ook spant Nederland zich in 2009 in voor verdere vormgeving en uitvoering van het Europese mensenrechtenbeleid. Nederland pleit ervoor dat de EU actiever optreedt richting landen die de doodstraf kennen. De EU zou deze landen moeten stimuleren om de uitvoering van de doodstraf tijdelijk op te schorten (moratorium), als stap naar volledige afschaffing. Ook zal Nederland lobbyen voor nieuwe richtlijnen die geweld tegen vrouwen moeten tegengaan.

Het kabinet wil alle instrumenten benutten die kunnen bijdragen aan de uitbanning van kinderarbeid, zoals het aangaan van een politieke dialoog, ontwikkelings samenwerking en handelsmaatregelen. Op grond van de mensenrechtenstrategie richt het kabinet zich ook op effectieve EU-maatregelen ter bestrijding van kinderarbeid, waaronder een importverbod van producten die met de ergste vormen van kinderarbeid tot stand zijn gekomen. Op Nederlands verzoek hebben de Europese ministers van Buitenlandse Zaken in mei 2008 aan de Europese Commissie gevraagd onderzoek te doen naar het inzetten van handelsmaatregelen tegen kinderarbeid. Nederland streeft ernaar om met de resultaten van dit onderzoek in 2009 te komen tot Europese besluiten. Daarnaast krijgt Nederland een Nationaal Instituut voor de Rechten van de Mens. Het kabinet wil met dit instituut onder meer overlap tussen bestaande instellingen voorkomen. Hiermee geeft het kabinet gevolg aan een oproep van de Verenigde Naties en de Raad van Europa.

Nederland levert een aanzienlijke bijdrage aan de bescherming en bevordering van de mensenrechten overal ter wereld, maar het halen van het doel van universele naleving van mensenrechten hangt natuurlijk mede af van de opstelling van andere landen.

Pijler 2: Een innovatieve, concurrerende en ondernemende economie

De wereldeconomie wordt steeds opener. Dat is bovenal goed nieuws. Bedrijven krijgen zo meer kansen op nieuwe markten en consumenten kunnen profiteren van een breder productaanbod. Het betekent echter ook dat we voortdurend alert moeten zijn om die kansen daadwerkelijk te benutten. De basis voor een duurzame ontwikkeling van onze welvaart is immers een vitale en innovatieve economie, die goed inspeelt op de kansen en uitdagingen in de wereld om ons heen.

Kennis en innovatie zijn van groot belang voor de groei van de productiviteit en daarmee de sleutels tot welvaarts-groei. Burgers willen echter meer dan alleen materiële welvaart; zij willen dat het klimaatprobleem wordt aangepakt, zij willen een schone leefomgeving, een uitstekende behandeling bij ziekte, hoogwaardig onderwijs en niet elke dag in de file staan. Al deze zaken kunnen beter worden aangepakt, als Nederland de kennis en innovaties én de slimheid en vindingrijkheid van Nederlandse ondernemers beter benut. In 2009 blijft het daarom onverminderd van belang om het innovatief vermogen van de Nederlandse economie te versterken. Het midden- en kleinbedrijf (mkb) speelt hierin een belangrijke rol. Komend jaar investeert het kabinet in meer kansrijke, risicovolle onderzoeks- en ontwikkelingsprojecten van kleine en middelgrote bedrijven. Dit gebeurt onder andere door in 2009 extra geld beschikbaar te stellen voor het innovatiekrediet (totaal 40 miljoen euro beschikbaar) en voor fiscale stimuleringsmaatregelen voor speur- en ontwikkelingswerk (verhoging met 39 miljoen euro naar een totaal van 466 miljoen euro in 2009). Het kabinet zet daarnaast in op de internationaal concurrerende kwaliteiten van Nederland: in 2009 wordt extra geïnvesteerd in de internationale kant van de innovatieprogramma's.

Ondernemers zijn van groot belang voor een productieve economie. Ondernemen is alleen mogelijk als de randvoorwaarden op orde zijn. Bedrijven moeten zo min mogelijk belemmerd worden om te kunnen ondernemen, bijvoorbeeld door het terugdringen van de regeldruk en het aantal loketten en het toegankelijker maken van de overheid. Ondernemers geven verder aan dat een goede bereikbaarheid een cruciale factor is bij de keuze van locaties van bedrijven en bij investeringsbeslissingen. Daarom is het van belang om te investeren in deze bereikbaarheid, zowel op de weg als in het openbaar vervoer.

Jonge en (snel)groeïende bedrijven zorgen voor dynamiek en vernieuwing. Daarom streeft het kabinet naar meer zelfstandige ondernemers met personeel. Het kabinet wil ervoor zorgen dat iedere ondernemer of starter met een financieringsbehoefte tot 25 000 euro toegang kan krijgen tot (micro-)financiering. Het kabinet maakt zich sterk voor een toegankelijke kapitaalmarkt voor jonge en innovatieve ondernemers, onder andere door structurele ophoging van de borgstellingsregeling voor het mkb. Daarnaast wil het kabinet dat ondernemers doorgroeien naar werkgevers. Daarom onderzoekt het kabinet of de regels, risico's en kosten voor werkgevers met weinig personeel kunnen worden verlicht. Om te komen tot meer snelle groeiers worden met behulp van de zogenoemde 'Groeiversneller' tachtig tot honderd bedrijven vijf jaar lang ondersteund bij het verhogen van hun omzet tot ten minste 20 miljoen euro per jaar. Dit is een initiatief van het kabinet in samenwerking met het Innovatieplatform.

In deze paragraaf wordt specifiek uitgelicht: administratieve lasten en regeldruk, mobiliteit en de projecten 'Nederland Ondernemend Innovatieland' en 'Randstad Urgent'.

Reductie administratieve lasten en regeldruk

Doelstelling 16

Doelstelling 2011: Minder regels, minder instrumenten, minder loketten voor het bedrijfsleven.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- invoering van de nieuwe Dienstenwet, waardoor het voor ondernemers aanmerkelijk simpeler wordt om vergunningen aan te vragen, bijvoorbeeld elektronisch. Bovendien worden meer vergunningen voor onbepaalde tijd verstrekt, waardoor ze niet meer elk jaar opnieuw aangevraagd hoeven te worden;
- mogelijkheid tot digitale polisverstrekking (via wijziging van het Burgerlijk Wetboek);
- bundeling van zes oude vergunningstelsels in één watervergunning (via de nieuwe Waterwet);
- verhoging van de grens voor het doen van kwartaalaangifte voor de btw van 7000 naar 15 000 euro. Hierdoor kan een grote groep bedrijven per kwartaal (in plaats van per maand) btw-aangifte doen;

- invoering van de mogelijkheid om vanaf 2009 de Verklaring Arbeidsrelatie (VAR) digitaal aan te vragen.

Toelichting

Om publieke belangen zeker te stellen is meestal wet- en regelgeving nodig. Ook economische activiteiten kunnen vaak niet zonder regulering. Te veel of complexe regels kunnen echter tot onnodige regeldruk leiden, die de ruimte om te ondernemen verkleint. Daarom wil het kabinet het aantal regels, instrumenten en loketten verminderen en de dienstverlening verbeteren. Een van de prioriteiten binnen deze doelstelling is het merkbaar verminderen van regeldruk voor ondernemers. De beleving van de ondernemer staat hierbij centraal. Het doel van het kabinet is om de administratieve lasten voor bedrijven in 2011 met netto 25 procent te verminderen ten opzichte van 2007.

Het kabinet informeert de Tweede Kamer met halfjaarlijkse voortgangsrapportages over de vermindering van regeldruk voor bedrijven. Hierin staat welke maatregelen zijn gerealiseerd en welke reductie maatregelen alle ministeries hebben voorgenomen. Ook geven de voortgangsrapportages een beeld van de inzet vanuit Europese regelgeving (supranationaal) en de gemeenten (decentraal). Het kabinet heeft vanaf 1 maart 2007 tot en met de eerste helft van 2008 een nettoreductie gerealiseerd van in totaal 6,3 procent.

Voor de komende najaarsrapportage zullen de departementen reductieprogramma's aanleveren. Daarin zullen zij maatregelen aankondigen, op basis waarvan bepaald kan worden hoe de kabinetsdoelstelling van netto 25 procent in de jaren 2009–2011 zal worden gerealiseerd. Voorlopig wordt ingeschat dat de administratieve lasten eind 2009 met 11 procent kunnen zijn verminderd. In het komende najaar kan dit cijfer nog worden bijgesteld op basis van de plannen van de departementen.

Om dit doel te halen moeten op een aantal beleidsterreinen fundamentele keuzes voor vereenvoudiging worden gemaakt. Ook in Europa moet bereidheid bestaan om (Nederlandse) vereenvoudigingsvoorstellen tijdig in te voeren.

Box 2: Project Nederland Ondernemend Innovatieland

Met het project Nederland Ondernemend Innovatieland (NOI) versterkt het kabinet de concurrentiepositie van Nederland. Tegelijkertijd pakt het maatschappelijke vraagstukken aan. NOI bestaat uit drie onderdelen: een langetermijnstrategie Nederland Ondernemend Innovatieland opstellen, maatschappelijke innovatieagenda's opstellen en het innovatief vermogen versterken.

Langetermijnstrategie Nederland Ondernemend Innovatieland

In de langetermijnstrategie geeft het kabinet haar ambities weer voor het maatschappelijk en economisch gezicht van een duurzame productiviteitsgroei. Zoals aangekondigd in de kabinetsnota 'De kenniseconomie in zicht' vindt bij de Voorjaarsnota 2009 besluitvorming plaats over selectieve voortzetting van in deze kabinetsperiode aflopende FES-projecten in het domein kennis, innovatie en onderwijs. Het kabinet zal hiertoe de komende jaren maximaal 500 miljoen euro uit het FES inzetten.

Maatschappelijke innovatieagenda's

In 2009 worden de maatschappelijke innovatieprogramma's voor veiligheid, zorg, water, energie en onderwijs uitgevoerd. Zo worden in 2009 onder meer de volgende acties ondernomen:

- Binnen het programma Zorg wordt een experimenteerruimte gecreëerd om kennis om te zetten in nieuwe producten, om ondernemerschap te stimuleren en om verkeerde regels weg te nemen.
- Er komt een programma dat de kwaliteit van het hulpverleningspersoneel versterkt door goede selectie bij in- en doorstroom en door goede opleiding en training.
- Voor het programma Energie wordt een demonstratieproject opgezet voor de ontwikkeling van Synthetic Natural Gas.
- In het programma Water worden arbeidsmarktnelpunten in de watersector in kaart gebracht, evenals mogelijke oplossingen hiervoor.

Aan maatschappelijke innovatieprogramma's wordt in 2009 in totaal 29 miljoen euro besteed.

Versterking innovatief vermogen

Naast maatschappelijke innovatieprogramma's worden in 2009 ook acties ondernomen om het innovatief vermogen te versterken. In de regio's Zuid-Limburg, Eindhoven, Twente en Rotterdam worden actieplannen uitgevoerd om arbeidsmarktnelpunten voor technici en technologen aan te pakken. Verder wordt de toegang tot Nederland voor kennismigranten verbeterd. Ook wordt de samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijven versterkt, zodat kennis in de toekomst vaker te gelde kan worden gemaakt.

Met de geleverde inspanningen en de inzet voor 2009 levert het kabinet een aanzienlijke bijdrage aan de voortgang van de doelstelling. Om het project te laten slagen komt het aan op de goede selectie en effectieve uitvoering van goede programma's.

Mobiliteit

In de Mobiliteitsaanpak wordt uitgewerkt hoe Nederland nu en in de toekomst mobiel kan blijven. De Mobiliteitsaanpak bevat actieprogramma's voor spoor, wegen en regionaal openbaar vervoer en specifieke maatregelen voor mobiliteitsmanagement. Hieronder wordt ingegaan op de afzonderlijke doelstellingen, waarbij de nadruk ligt op bouwen, benutten en beprizen.

Doelstelling 18

Doelstelling 2011: Stapsgewijze invoering van een gedifferentieerde kilometerprijs naar tijd, plaats en milieukeurmerken.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- start van mobiliteitsprojecten in zes stedelijke gebieden om, vooruitlopend op de invoering van de kilometerprijs, de bereikbaarheid te verbeteren en ervaring op te doen met de satelliettechniek en het gedrag van weggebruikers;
- een deel van de vaste aanschafbelasting op auto's (BPM) wordt omgezet in de Motorrijtuigenbelasting (MRB) als voorbereiding op de invoering van de kilometerprijs;
- het voorbereiden van een grootschalige volumetest met 60 000 voertuigen die start in 2010.

Toelichting

Om de bereikbaarheid en het milieu in Nederland te verbeteren, wil het kabinet een kilometerprijs invoeren die gedifferentieerd is naar tijd, plaats en milieukeurmerken van het voertuig. Er is inmiddels een aantal forse stappen gezet om dit mogelijk te maken. De nieuwe kilometerprijs gaat het eerst gelden voor vrachtverkeer (2011) en daarna voor het personenverkeer (2012). In 2016 moeten alle auto's meedoen aan het nieuwe systeem. Twee jaar later (in 2018) is ook de fiscale stelselherziening voltooid. Belangrijk onderdeel hiervan is de volledige afbouw van de vaste aanschafbelasting op auto's (BPM).

Het kabinet ligt op schema met het halen van deze doelstelling. De implementatie van de kilometerprijs voor vrachtverkeer in 2011 is ambitieus en de doelstelling is naar huidig inzicht alleen haalbaar als de risico's zich slechts in beperkte mate manifesteren.

Doelstelling 20

Doelstelling 2011: Groeiambitie van 5 procent per jaar voor het openbaar vervoer per spoor.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- extra treinaanbod en opening nieuwe stations;
- vervolgaanbod aan oud-studenten (voordeelkaart);
- uitbreiden van fietsenstallingen en het opruimen van zogenoemde wees-fietsen;
- verbeteren van de informatievoorziening op stations;
- uitbreiden van P+R-plaatsen;
- treintraining voor senioren.

Toelichting

Het gaat goed met het spoorvervoer in Nederland. Klanten zijn meer tevreden en meer treinen rijden op tijd. In 2007 is het treinvervoer bij de NS met 3 procent gestegen. Daarmee is de groei over de periode 2005–2007 in totaal 13 procent (gemiddeld 4,3 procent per jaar). Dit is nog zonder de effecten van het actieplan Groei op het Spoor. Ook in 2008 wijzen de eerste tekenen op een verdere groei (5,2 procent in de eerste helft van het jaar) en een doorgaande toename van het aantal treinen dat op tijd rijdt.

Voor het actieplan Groei op het Spoor is in deze kabinetsperiode 200 miljoen euro beschikbaar, waarvan 75 miljoen in 2009. Het kabinet wil het aanbod van treinen opvoeren in de daluren en, als dat mogelijk is, ook in de spits. De opening van een aantal nieuwe Regionetstations zoals Amsterdam Holendrecht en Krommenie-Assendelft, zal een positieve bijdrage leveren aan de groei van het vervoer op het spoor.

Daarnaast investeert het kabinet in betere informatievoorziening en het behouden en aantrekken van groepen treinreizigers. Bijvoorbeeld door oud-studenten een aanbod te doen voor een voordeelkaart nadat zij hun OV-kaart hebben ingeleverd, en door een treintraining voor senioren. Ook investeert het kabinet in uitbreiding van fiet-

senstallingen en worden 'weesfietsen' aangepakt. Dit zijn fietsen die achterblijven in de stallingen. Daarnaast wordt het aantal parkeervoorzieningen (P+R) in de buurt van het openbaar vervoer uitgebreid.

Met dit pakket aan maatregelen ligt het behalen van de doelstelling op schema.

Box 3: Project Randstad Urgent

Een sterke economie is goed voor onze welvaart en voor de werkgelegenheid. De Randstad als grootstedelijke regio levert daaraan een belangrijke bijdrage. Het kabinet wil de bereikbaarheid, de economische dynamiek en de leefbaarheid in de Randstad verbeteren. Met Randstad Urgent werkt het kabinet aan een andere bestuurscultuur die het mogelijk maakt de besluitvorming over en de uitvoering van urgente projecten in de Randstad een extra impuls te geven.

35 projecten

Het project omvat 35 projecten die ervoor moeten zorgen dat de Randstad een internationaal concurrerende en duurzame topregio blijft. Met deze projecten wil het kabinet onder andere:

- *de capaciteit van het openbaar vervoer vergroten en de wegen op de corridor Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad uitbreiden en inpassen;*
- *de natuur en recreatie in Markermeer en IJmeer versterken;*
- *bedrijventerreinen realiseren ten zuiden van Rotterdam;*
- *de bereikbaarheid in de Utrechtse regio verbeteren met regionale maatregelen en een planstudie naar weguitbreiding starten;*
- *herstructurering en integrale ontwikkeling van de Greenports (tuinbouwgebieden);*
- *maatregelen nemen om gebruik van het openbaar vervoer en de fiets te stimuleren;*
- *de langetermijnvisie Randstad 2040 opstellen om de Randstad te ontwikkelen tot een duurzame en concurrerende Europese topregio in 2040. In aansluiting op de langetermijnvisie is de intentie om in 2009 een verkenning uit te voeren naar een beperkt aantal Randstad Sleutelprojecten (aantal gebiedsprojecten in of rondom grote steden in de Randstad) voor de periode na 2020.*

Activiteiten 2009

Voor 2009 zijn de volgende activiteiten gepland:

- *het kabinet neemt standpunten in over de aanleg van de A4 Delft-Schiedam en de A13/A16 bij Rotterdam;*
- *uitvoering van het project Mainport Rotterdam;*

- *met regionale partijen wordt gewerkt aan consistente en snelle besluitvorming over samenhangende projecten in de regio Amsterdam-Almere (projecten Schaalsprong Almere, OV Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad en Toekomst Markermeer-IJmeer);*
- *besluit nemen over duurzaam bouwen in de Utrechtse regio in samenhang met bereikbaarheidsmaatregelen;*
- *besluitvorming over de toekenning van rijksbijdragen uit het Nota Ruimtebudget voor verschillende projecten (onder andere Haarlemmermeer, Stadshavens Rotterdam, Zuidplaspolder, Mooi en Vitaal Delfland).*

De voortgang van het project Randstad Urgent ligt op schema.

Pijler 3: Een duurzame leefomgeving

Het kabinet wil concrete stappen zetten naar een duurzame samenleving, waarin de leefomgeving duurzaam op orde is en de negatieve gevolgen van onze productie en consumptie zoveel mogelijk worden beperkt. Dit betekent dat we spaarzamer moeten omgaan met energie en grondstoffen. Dat we oog hebben voor het behoud en de ontwikkeling van de karakteristieke Nederlandse steden, het landschap en de natuurgebieden. Dat we investeren in duurzaam waterbeheer. En dat we samenhang aanbrengen in de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland.

Het kabinet heeft in het voorjaar van 2008 de kabinetsbrede aanpak duurzame ontwikkeling gepresenteerd. Het kabinet wil concrete resultaten boeken bij belangrijke duurzaamheidsvraagstukken, zoals klimaat en energie, aanpassing aan de klimaatverandering en de ruimtelijke inrichting van ons land met aandacht voor natuur en milieu. Daarnaast kan de overheid met haar bedrijfsvoering, bijvoorbeeld als groot inkoper, werkgever en beheerder van gebouwen en terreinen, het bereiken van beleidsdoelen ondersteunen. Zo ondersteunt de overheid met duurzaam inkoopbeleid energiebesparing, eerlijke handel en innovatieve ondernemers.

Om het grootste effect te bereiken, richt het kabinet zich op de punten waar Nederland sterk in is en waar de urgentie hoog is. Het eerste voorbeeld daarvan is waterbeheer en klimaatadaptatie. De strijd tegen het water en het leven met het water ligt in het hart van het Nederlandse bestaan. De klimaatverandering noodzaakt de komende jaren tot extra maatregelen zowel aan de kust als rond de ons land binnenvloeiende rivieren. In 2009 start het kabinet met de uitvoering van het nationale Waterplan. Ook het traject richting een duurzaam waterbeheer ligt goed op koers, zodat Nederland over enkele jaren klimaatbestendiger ingericht zal zijn en over voor velen doelen goed bruikbaar water kan beschikken, als zwembadwater, voor de landbouw, voor de natuur en als grondstof voor drinkwater.

Goed omgaan met de aarde vergt een grote inspanning. Belangrijk hierbij is het zo zuinig mogelijk omgaan met energie en grondstoffen. Met het werkprogramma 'Schoon en Zuinig' werkt het kabinet aan een Nederland dat in 2020 één van de meest efficiënte en schone energievoorzieningen van Europa moet hebben. De stijging van de grondstofprijzen verhoogt ondertussen de noodzaak en het belang voor alternatieve duurzame energiebronnen en energiebesparende innovaties. Voor de zuinige omgang met energie en grondstoffen zijn de internationale inspanningen echter van groot belang. Belangrijke doelen zijn de totstandkoming van een goed Europees klimaatpakket in het voorjaar van 2009 en van een goed mondiaal klimaat-

akkoord in december 2009 (Kopenhagen). De doelen met betrekking tot klimaat en energie liggen nog steeds op koers, maar vereisen onverminderde inzet van iedereen: overheid, maatschappelijke organisaties, burgers en bedrijven.

Mooi Nederland vraagt zorgvuldig ruimtegebruik, nu en in de toekomst. De lange termijnvisie Randstad 2040 is gericht op de concurrentiepositie, ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid van de Randstad. In 2009 richt de beleidsontwikkeling en uitvoering zich op een beperkt aantal sleutelprojecten in de Randstad. Het kabinet denkt aan ruimtelijke maatregelen voor deltaveiligheid en grootschalige stedelijke ingrepen ('transformaties') met internationale allure. Voor de middellange termijn wordt, samen met andere overheden en marktpartijen, gewerkt aan de uitvoering van 23 complexe ruimtelijke opgaven op het terrein van verstedelijking, natuur en landschap en klimaat. Een mooier Nederland begint ook vandaag. Daarom wordt zo zuinig mogelijk omgegaan met het ruimtegebruik voor bedrijvigheid. Dit betekent ondermeer dat maximaal wordt ingezet op hergebruik van bestaande bedrijventerreinen en dat de glastuinbouw meer wordt geconcentreerd. In het licht van een 'vitaal platteland' zijn het afgelopen jaar al veel gronden geworven voor de Ecologische Hoofdstructuur. Nu komt het aan op de inrichting van die gebieden. Daarnaast is het van belang om de natuurlijke soortenrijkdom (biodiversiteit) op peil te houden. Hiervoor worden natuurgebieden aangewezen (Natura 2000).

In deze paragraaf wordt specifiek uitgelicht: het project 'Schoon en Zuinig', duurzame ruimtelijke inrichting van Nederland op het gebied van wonen, werken en landschap en duurzaam waterbeheer.

Box 4: Project Schoon en Zuinig

In september 2007 is het werkprogramma Schoon en Zuinig gepresenteerd. Dit programma beschrijft hoe Nederland in 2020 een van de efficiëntste en schoonste energievoorzieningen van Europa moet hebben. Nederland ondersteunt een streng Europees klimaatbeleid en wil bijdragen aan de totstandkoming van een ambitieus nieuw wereldwijd klimaatakkoord in Kopenhagen (eind 2009) voor na het aflopen van het Kyoto akkoord. Centrale elementen van dit Europese beleid zijn het Europese emissiehandelssysteem (ETS) en het Europese bronbeleid (lager energieverbruik huishoudelijke apparaten en minder CO₂-uitstoot van auto's en vrachtwagens). In het werkprogramma worden daarnaast de nationale beleidstappen uitgewerkt. Voor de mondiale afspraken is het van cruciaal belang dat er een goede financiële architectuur komt voor de financiering van de maatregelen, zodat ook ontwikkelingslanden kunnen bijdragen aan de realisatie van de klimaatdoelstellingen.

De doelen van het project Schoon en Zuinig zijn:

- *reductie van de uitstoot van broeikasgassen, bij voorkeur in Europees verband, van 30 procent in 2020 ten opzichte van 1990;*
- *verhoging van het aandeel duurzame energie tot 20 procent in 2020;*
- *verbetering van de energie-efficiëntie van 2 procent per jaar.*

Het kabinet wil met dit project een trendbreuk teweegbrengen in de ontwikkeling van de uitstoot van broeikasgassen.

Een streng klimaatbeleid en hoge prijzen van fossiele brandstoffen bieden kansen voor innovatie en technologische vernieuwingen. Om deze kansen te benutten zijn in 2008 convenanten gesloten met maatschappelijke partners en marktpartijen: het Duurzaamheidsakkoord met werkgeversorganisaties, de Sectorakkoorden met het bedrijfsleven en het Bestuursakkoord met gemeenten. Het Bestuursakkoord met de provincies zal naar verwachting nog in 2008 worden afgesloten.

In het werkprogramma staan onder andere onderstaande acties vermeld:

- *Het kabinet wil de energieprestatienorm aanscherpen voor nieuwbouw en prikkels inbouwen in het woningwaarderingssysteem die moeten leiden tot duurzame investeringen van de verhuurder.*
- *Het streven voor deze kabinetsperiode is om via de Stimuleringsregeling Duurzame Energie (SDE) 2 970 megawatt duurzame energie (indicatief) gecommitteerd te hebben in 2011. Dit is haalbaar met de nu beschikbare middelen, huidige stand van de techniek en de verwachtingen over de elektriciteitsprijs.*
- *In het najaar van 2008 start een subsidieregeling voor hernieuwbare energievoorzieningen zoals warmtepompen en zonneboilers. Daarnaast worden via de Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie (SDE) zonnepanelen gestimuleerd, zodat in 2011 100 000 bestaande woningen voorzien zijn van hernieuwbare energievoorzieningen.*
- *In 2008 zijn de convenanten Meer met Minder afgesloten. Het doel is om in 2011 500 000 woningen 20 tot 30 procent energiezuiniger te maken.*
- *Het kabinet gaat de wet- en regelgeving aanpassen voor kleinschalige demonstratieprojecten voor CO₂-afvang en -opslag, die al in deze kabinetsperiode van start gaan. De mogelijkheden voor twee grootschalige demonstratieprojecten voor CO₂-afvang en -opslag worden verder uitgewerkt.*
- *De EU-onderhandelingen over scherpere CO₂-normen voor de uitstoot van nieuwe personenauto's zijn naar tevredenheid afgerond.*
- *Met alle deelnemende branches van het industrieconvenant worden onderzoeken gestart om te komen tot 50 procent energie-efficiencyverbetering in 2030.*

- *De uitstoot van de overige broeikasgassen wordt verder teruggedrongen. Zo wordt onderzoek gefinancierd naar het verminderen van de consumptie van dierlijke eiwitten, de ontwikkeling van emissiearm veevoer en stimulering van precisielandbouw. Daarnaast worden maatregelen van bedrijven gesubsidieerd om emissie van overige broeikasgassen te beperken, bijvoorbeeld in de koeling en methaanvergisting in de landbouw.*

Voor het totale klimaatbeleid en duurzame energiebeleid in Nederland wordt in 2009 ruim 1,7 miljard euro uitgegeven.

De uitvoering van het project Schoon en Zuinig ligt op schema.

Bedrijfslocaties en woningbouw

Doelstelling 23

Doelstelling 2011: Het bevorderen van een tijdig en op de vraag afgestemd aanbod van ruimte voor kwalitatief goed ingepaste bedrijfslocaties en 80 000–83 000 nieuwe woningen per jaar.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- provincies controleren of gemeenten de ‘SER-ladder’ voor bedrijventerreinen naleven;
- uitvoeren van vijf pilotprojecten over de kwaliteit van bedrijventerreinen en vijf pilotprojecten op basis van het advies van het projectteam Taskforce (Her)ontwikkeling Bedrijventerreinen;
- bouw van minimaal 80 000 nieuwe woningen door de inzet van ‘aanjaagteams’, het aanstellen van woningbouwregisseurs en de aanpassing van het Besluit locatiegebonden subsidies (BLS);
- nemen van maatregelen om de ambitie te realiseren om 1000–1500 hectare bedrijventerreinen per jaar te herstructureren. Dit gebeurt op basis van het advies van de Taskforce Noordanus over de (her)ontwikkeling van bedrijventerreinen.

Toelichting

Onderdeel van het programma 'Mooi Nederland' is het verminderen van de verrommeling van het landschap. De rol van de provincies wordt groter: zij moeten erop gaan toezien dat gemeenten de zogenoemde SER-ladder naleven. Dit betekent dat nieuwe bedrijventerreinen pas mogen worden ontwikkeld als de mogelijkheden voor herstructurering van oude terreinen uitgeput zijn. Ook krijgen provincies de regierol in de regionale afstemming bij de aanleg van nieuwe bedrijventerreinen. De doorwerking en uitvoering van rijksbeleid bij gemeenten en provincies vragen continue aandacht en heldere afspraken. In dat licht past ook de afspraak om de samenwerkingsagenda Mooi Nederland in 2009 te actualiseren. Met tien pilotprojecten wordt ervaring opgedaan met het snel en kwalitatief goed herstructureren van oude terreinen.

In de komende jaren wordt stevig ingezet op woningproductie. Dit is nodig om woningtekorten verder te verkleinen. De geplande woningproductie in de periode tot en met 2011 moet het woningtekort terugdringen tot 1,5 procent in 2012 (landelijk gemiddeld). De woningproductie wordt gestimuleerd door de inzet van zogenoemde aanjaagteams. Ook wordt het uitwisselen van kennis en ervaring bevorderd en worden regionaal werkende woningbouwregisseurs aangesteld. Met de aanpassing van het Besluit locatiegebonden subsidies (BLS) wordt particulier opdrachtgeverschap in de woningbouw gestimuleerd. Om ook voor de langere termijn (periode 2010–2020) een woningproductie van circa 80 000 woningen per jaar te realiseren, zullen in 2009 regionale verstedelijkingsafspraken met provincies en gemeenten worden gemaakt.

De realisatie van deze doelstelling ligt op schema, maar voor de komende jaren is de realisatie afhankelijk van de economische groei, publiek en privaat beschikbare middelen, voldoende bestemmingsplan capaciteit en een adequaat grondbeleid-instrumentarium.

Doelstelling 24

Doelstelling 2011: In 2011 moeten Nederlanders meer tevreden zijn over het landschap, zijn groene gebieden gerealiseerd, is het platteland vitaler en dynamischer en wordt geïnvesteerd in natuurgebieden.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- uitvoering van de afspraken uit de Samenwerkingsagenda Mooi Nederland voor onder meer het opruimen van oude en versnipperd gelegen kassen voor de glastuinbouw en ongewenste bebouwing;
- uitvoeren van de Agenda Landschap, waaronder vereenvoudiging van het stelsel van landschappen en de invoering van nationale landschappen voor snelwegpanorama's, en rijksbufferzones;
- aanleg van groene gebieden rond de steden;
- voortgang van de aanleg van de Ecologische Hoofdstructuur;
- voorlopig aanwijzen van alle zogenoemde Natura 2000-gebieden, die bedoeld zijn voor behoud en ontwikkeling van een gevarieerde en rijke natuur (biodiversiteit).

Toelichting

Veel burgers hebben zorgen over de kwaliteit van de leefomgeving en het landschap. Om verrommeling tegen te gaan en de kwaliteit van het landschap te verbeteren, hebben het Rijk, IPO en VNG in de Samenwerkingsagenda Mooi Nederland een aantal gezamenlijke acties afgesproken. Het Rijk maakt zich sterk voor behoud, herstel en ontwikkeling van het landschap. Hiertoe zal de Agenda Landschap worden uitgevoerd. Het stelsel voor de nationale landschappen (met daarin rijksbufferzones die voorkomen dat steden aan elkaar groeien, snelwegpanorama's en nationale landschappen) wordt vereenvoudigd. Ook zullen in overleg met provincies goed toepasbare ruimtelijke kwaliteitseisen voor de landschappen van nationaal belang worden vastgesteld.

Daarnaast wil het kabinet een grotere betrokkenheid van burgers en bedrijven bij het landschap. Om dit te bevorderen zal in 2009 een landschapscampagne worden georganiseerd. De Taskforce Financiering Landschap werkt aan financieringsvormen waarmee privaat geld beschikbaar komt voor beheer en onderhoud van het landschap. In vier gebieden zal hiermee proef worden gedraaid.

Ook wil het kabinet de soortenrijkdom van flora en fauna behouden. Dit is vastgelegd in de zogenaamde biodiversiteitsdoelen. Het belangrijkste instrument hiervoor is de aanleg van de Ecologische Hoofdstructuur. Daar maken de Natura 2000-gebieden deel van uit. Deze gebieden worden op grond van Europese regelgeving aangewezen.

Om de doelstelling te halen, moet de Agenda Landschap en de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur voortvarend worden opgepakt.

Kustverdediging en waterveiligheid

Doelstelling 28

Doelstelling 2011: Versnelling kustverdediging en versnelde aanpak van de versterking van de bij de tweede wettelijke toetsing afgekeurde primaire waterkeringen. Vernieuwd denken over waterveiligheid een plaats geven in het systeem voor bescherming tegen overstromingen.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- uitvoering van Ruimte voor de Rivier, de Maaswerken en het Hoogwaterbeschermingsprogramma;
- de Afsluitdijk: besluit over renovatie en start planstudie.

Toelichting

Waterveiligheid kent vraagstukken op korte, middellange en lange termijn. Deze komen samen in het eerste nationale Waterplan (december 2008). Voor de periode tot circa 2020 is een aantal projecten in uitvoering, zoals Ruimte voor de Rivier, de Maaswerken en het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Voor deze projecten is in totaal 396 miljoen euro gereserveerd in 2009, 534 miljoen euro in 2010 en 541 miljoen euro in 2011. Uitvoering van dit programma zorgt er voor dat de primaire waterkeringen die daarin zijn opgenomen voldoen aan de wettelijke normen uit de Wet op de waterkering. Het omvat ongeveer negentig maatregelen, waaronder het aanpakken van zwakke schakels aan de kust en de Afsluitdijk. De Deltacommissie heeft op 3 september 2008 geadviseerd over de waterveiligheid op de lange termijn.

Begin 2009 wordt het onderzoek 'Integrale verbetering Afsluitdijk' afgerond. Hierin komen ook mogelijkheden voor publiek-private samenwerking te staan. Op basis van dit onderzoek besluit het kabinet over de manier waarop de renovatie van de Afsluitdijk vorm zal krijgen.

Met dit pakket aan maatregelen ligt het behalen van de doelstelling op schema. Het rapport van de Deltacommissie kan aanleiding geven tot bijstelling van dit beeld.

Pijler 4: **Sociale samenhang**

Het kabinet wil de sociale samenhang, de kracht en de kwaliteit van de Nederlandse samenleving versterken. Een samenleving waarin iedereen de kans krijgt mee te doen, waarin iedereen wordt gewaardeerd en waarin ieders talent wordt benut. De inzet en de betrokkenheid van meer mensen maakt het mogelijk sociale voorzieningen zoals de gezondheidszorg, goed en voor iedereen betaalbaar te houden. Op veel gebieden werkt het kabinet aan versterking van de sociale samenhang. Bijvoorbeeld door de kansen voor mensen te vergroten in het onderwijs, bij inburgering en op het gebied van werk en arbeidsparticipatie. En door problemen van mensen aan te pakken in gezinnen, op scholen en in wijken.

Met de uitvoering van de zogenoemde ‘brede participatieagenda’ krijgen mensen nu meer kans om mee te doen. Op de arbeidsmarkt, in het onderwijs en door integratie en inburgering. Hiervoor is geld beschikbaar gesteld, zijn afspraken gemaakt met maatschappelijke partners en is waar nodig de regelgeving aangepast. Het kabinet voert in dit kader vijf projecten uit op het gebied van werk (Iedereen Doet Mee), onderwijs (Aanval op Schooluitval), opvoeding (Kansen voor Kinderen), inburgering (Deltaplan Inburgering) en de wijkaanpak (Actieplan Krachtwijken). Gemeenten en andere maatschappelijke partners moeten de plannen nu verder uitvoeren, waarbij het kabinet hen op de voet volgt en hen helpt om eventuele obstakels uit de weg te ruimen.

In deze paragraaf wordt specifiek uitgelicht: jeugdzorg, participatie en onderwijs, en de projecten Kansen voor Kinderen, Iedereen Doet Mee, Aanval op Schooluitval, Deltaplan Inburgering en Actieplan Krachtwijken.

Jeugd en Gezin

Elk kind verdient de kans op een goede opvoedings- en opgroeisituatie. Het kabinet wil voorkomen dat het aantal jeugdigen met problemen toeneemt. Daarom zet het kabinet in op de oprichting van Centra voor Jeugd en Gezin in de gemeenten, op beperking van de wachtlijsten voor de jeugdzorg en op het tegengaan van kindermishandeling. Hieronder wordt ingegaan op deze doelstellingen.

Doelstelling 31

Doelstelling 2011: De wachttijden voor de geïndiceerde jeugdzorg blijven beperkt tot maximaal negen weken na indicatiestelling en kinderbeschermingsmaatregelen kunnen sneller worden ingezet.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- het aantal wachtenden in de jeugdzorg dat langer dan negen weken op een wachtlijst staat wordt in 2009 teruggebracht;
- provincies krijgen meer ruimte om te sturen op effectieve en doelmatige zorg;
- in de jeugdbescherming wordt 60 procent van alle gevallen afgehandeld volgens de normen van het programma Beter Beschermd.

In 2009 worden de beschikbare middelen voor de Bureaus Jeugdzorg en voor het jeugdzorgaanbod samengevoegd. Provincies kunnen hierdoor het beschikbare budget zelf verdelen en zo beter sturen op een doelmatige inzet en verdeling van deze middelen over de bureaus jeugdzorg en het zorgaanbod.

Daarnaast vereenvoudigt het kabinet het indicatiebesluit, waardoor zorgaanbieders meer mogelijkheden krijgen om maatwerk te leveren en efficiënt te werken. Dit biedt de provincies meer sturingsmogelijkheden bij de inkoop van zorg. Voor het zorgaanbod is in 2009 870 miljoen euro beschikbaar.

In 2009 wordt een nieuwe werkwijze ingevoerd bij de kinderbescherming. Daardoor kunnen de betrokken organisaties doelmatiger werken en daarmee de doorlooptijd bij meldingen verkorten. In 2010 wordt in 75 procent van de gevallen binnen twee maanden na melding een uitspraak over een kinderbeschermingsmaatregel gedaan.

Het kabinet ligt op schema met halen van de doelstelling.

Box 5: Project Kansen voor Kinderen

Het kabinet streeft ernaar dat er in 2011 in elke gemeente een Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) is. Dit centrum is een centraal punt waar ouders en jeugdigen terecht kunnen voor advies bij opgroei- en opvoedingsvragen en voor hulp. De CJG's werken samen met de Bureaus Jeugdzorg en met het onderwijs, en rond scholen in het bijzonder met de zorg- en adviesteams. Vanuit het CJG wordt ook licht pedagogische hulp geboden en vindt coördinatie van zorg plaats.

Om het doel van een landelijk dekkend netwerk van CJG's in 2011 te realiseren is voor 2009 100 miljoen euro extra aan de gemeenten toegekend. Dit bedrag loopt op tot 200 miljoen euro per jaar via de J&G-begroting en het Gemeentefonds samen. Gemeenten werken al hard aan de totstandkoming van CJG's. De doelstelling van de minister voor Jeugd en Gezin is dat 30 procent van de gemeenten in 2009 een CJG heeft.

De voortgang van het project ligt op schema.

Bestrijding kindermishandeling**Doelstelling 32**

Doelstelling 2011: Bestrijding kindermishandeling door versterking van preventie, signalering en ingrijpen.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- verkorting van de doorlooptijden van de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling;
- toepassing van meldcodes waarin is aangegeven wat professionals kunnen doen bij een vermoeden van kindermishandeling.

Het kabinet gaat kindermishandeling intensiever bestrijden. Hiervoor wordt ingezet op preventie, signalering en tijdig ingrijpen. Het streven is dat in 2009 52 procent van de professionals over een meldcode beschikt. In een meldcode wordt stapsgewijs aangegeven wat professionals kunnen doen bij een vermoeden van kindermishandeling.

ling. Ook moet er in vijftien regio's een sluitende aanpak van kindermishandeling komen. Voor de uitvoering van het actieplan kindermishandeling is in de periode 2008–2010 17 miljoen euro beschikbaar.

Daarnaast is het streven dat de doorlooptijd bij de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling voor vijftig procent van de gevallen maximaal tien weken bedraagt en dat de gemiddelde doorlooptijd tien weken is. Er komen voor deze meldpunten nieuwe normen voor wachttijden.

Het kabinet ligt op schema met het halen van de doelstelling.

Participatie

Doelstelling 33

Doelstelling 2011: Het kabinet wil een substantiële verhoging van de arbeidsparticipatie. Van 70 procent nu moet deze toegroeien naar 80 procent in 2016. In deze kabinetsperiode zal een belangrijke stap in die richting worden gezet.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- introductie van een werk-leerrecht voor jongeren tot 27 jaar;
- introductie inkomensafhankelijke combinatiekorting, naast verhoging arbeidskorting en nadere toespitsing daarvan;
- invoering van de doorwerkbonus voor mensen die langer doorwerken na 62 jaar;
- loonkostensubsidies voor indienstneming (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten en WW'ers tot 50 jaar die langer dan een jaar werkloos zijn;
- premiekorting gedurende drie jaar voor het in dienst nemen van uitkeringsgerechtigden van 50 jaar en ouder;
- werkregeling jonggehandicapten waardoor participatie voor deze doelgroep voorop komt te staan;
- de mogelijkheid om vrijwillig te kiezen voor geheel of gedeeltelijk uitstel van de invoeringsdatum AOW;
- activiteiten van de Taskforce DeeltijdPlus om de arbeidsdeelname van vrouwen in uren te verhogen;
- invoering van Participatiebudget voor gemeenten, waarin middelen voor re-integratie, inburgering en educatie worden gebundeld;
- nieuwe regels met betrekking tot passende arbeid in de WW;
- realisaties van Locaties voor Werk en Inkomen met integrale dienstverlening door gemeenten en UWV/CWI.

Toelichting

Het kabinet streeft ernaar de arbeidsparticipatiegraad te verhogen tot 80 procent in 2016. Om dit te bereiken zijn er afspraken gemaakt met sociale partners en gemeenten. In 2009 worden verschillende arbeidsparticipatieverhogende maatregelen van kracht. Deze zijn er enerzijds op gericht om werken aantrekkelijker te maken door werken lonender te maken. Anderzijds krijgen gemeenten en UWV/CWI meer instrumenten in handen om mensen vanuit een uitkering naar werk te re-integreren.

Daarnaast zal het kabinet nog in 2008 een plan van aanpak presenteren, zoals aangekondigd in de kabinetsreactie op het rapport van de commissie Arbeidsparticipatie. Hierin staan aanvullende maatregelen om de arbeidsparticipatie op de lange termijn te verhogen.

Om de doelstelling te halen moeten de voorgenomen acties voortvarend worden uitgewerkt.

Box 6: Project Iedereen Doet Mee

De inzet van het kabinet is het verhogen van de participatie in Nederland; via arbeidsparticipatie waar dit mogelijk is en via maatschappelijke participatie voor mensen voor wie een betaalde baan (nog) geen reëel perspectief is. Een hogere arbeidsparticipatie geeft meer mensen de kans om mee te doen aan de steeds snellere maatschappelijke ontwikkelingen, versterkt de sociale samenhang en leidt tot verbreding van het draagvlak van onze sociale voorzieningen. Het doel is om in deze kabinetsperiode een substantiële stap naar 80 procent arbeidsparticipatie te zetten.

Benutten van arbeidspotentieel

De commissie Arbeidsparticipatie adviseert het kabinet bovendien om maatregelen te nemen die het onbenutte arbeidspotentieel activeren en meer arbeidsparticipatie stimuleren. Anders dreigt een structureel tekort aan arbeidskrachten. Dit ondermijnt de welvaart en economische groei, bedreigt de betaalbaarheid van de verzorgingsstaat en leidt tot personeelstekorten in de publieke sectoren. Vooral bij ouderen, vrouwen en allochtonen is nog sprake van onbenut arbeidspotentieel. Daarnaast is het voor jongeren belangrijk om zonder uitval de overstap van onderwijs naar arbeidsmarkt te maken.

Het kabinet streeft ernaar om de werking van de arbeidsmarkt te verbeteren door de inzetbaarheid van mensen te vergroten. Hierdoor kunnen mensen behouden worden voor de arbeidsmarkt en ook sneller doorstromen. De vraag en het aanbod van arbeid op regionaal niveau kan sneller en beter bij elkaar worden gebracht, als de publieke arbeidsbemiddeling zich concentreert in Locaties voor Werk en Inkomen. Het kabinet heeft hierover met gemeenten en uitvoeringsinstellingen afspraken gemaakt. Het kabinet wil zich niet neerleggen bij de lage participatie van jonggehandicapten. Als er uitgegaan wordt van wat deze jongeren nog wél kunnen, is er heel veel mogelijk. Daarom ontwikkelt het kabinet plannen tot een meer activerende Wajong, waarin veel steviger wordt ingezet op de re-integratie van Wajongers en een verbeterde aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt door onder andere een gerichte werkgeversbenadering. Het participatiebudget dat de financiële middelen voor re-integratie, inburgering en educatie bundelt, geeft gemeenten bovendien meer ruimte voor maatwerk bij de re-integratie. De overheid heeft zelf ook een taak als het gaat om het 'meedoen' van arbeidsgehandicapten en jonggehandicapten. Het kabinet spant zich daarom in om in 2009/2010 150 Wajongers en 100 WSW'ers in dienst te nemen bij het Rijk.

Activiteiten in 2009

- De arbeidsmarktpositie van ouderen is nog problematisch, met name wanneer ze hun baan verliezen en op zoek moeten naar ander werk. Het kabinet neemt in 2009 diverse maatregelen die het vervroegd uittreden van ouderen ontmoedigen en de kans op een baan voor ouderen vergroten.
- Om vrouwen te stimuleren meer te gaan werken is de Taskforce DeeltijdPlus actief die met voorstellen zal komen om grotere deeltijdbanen aantrekkelijk te maken. Daarnaast neemt het kabinet maatregelen om meer werken voor vrouwen ook financieel aantrekkelijk te maken.
- Om uitval van jongeren te voorkomen wordt er een leer-werkrecht voor jongeren van 18 tot 27 jaar ingevoerd.
- Om participatie van allochtonen te bevorderen zal een campagne gericht op positieve beeldvorming van allochtonen worden gestart. Daarnaast wordt de inzet van diversiteitsmanagement binnen en buiten de overheid gestimuleerd. De beste methode van integratie is een baan en daarom krijgen gemeenten via het Participatiebudget de mogelijkheid om inburgering, educatie en re-integratie met elkaar te verbinden.

Niet voor iedereen is een betaalde baan (direct) een reëel perspectief. Dat geldt bijvoorbeeld voor mensen die door handicap of ziekte volledig arbeidsongeschikt zijn. Voor deze groepen is het belangrijk dat ze niet geïsoleerd raken en blijven participeren in de samenleving. Daarom stimuleert het kabinet vrijwilligerswerk en mantelzorg. Andere burgers participeren te weinig in de samenleving door armoede- en schuldenproblematiek of door gebrekkige integratie. Het kabinet intensificeert de bestrijding van armoede, waarbij de aandacht vooral is gericht op het tegengaan van armoede onder kinderen. Ook zijn de kredietregels aangescherpt en wordt 'rood' staan ontmoedigd. Om het project te laten slagen moeten de voorgenomen acties voortvarend worden uitgewerkt.

Onderwijs

Om jongeren de kans te bieden op ontwikkeling en deelname aan de samenleving, is goed onderwijs met voldoende goed onderwijspersoneel nodig. Het kabinet wil de kwaliteit van het onderwijs verbeteren en wil dat de aansluitingen tussen basisonderwijs, voortgezet onderwijs, beroepsonderwijs en werk versoepelen. De leraren worden beter beloond en het tekort aan leraren wordt teruggedrongen. De problemen die kinderen hebben op school, worden aangepakt. Zo wordt het aantal kinderen dat hun schoolopleiding niet afmaakt, teruggedrongen (project Aanval op Schooluitval).

Doelstelling 37

Doelstelling 2011: Verhogen van de kwaliteit van onderwijs onder meer door basisonderwijs, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs naadloos aan te laten sluiten op elkaar en op het hoger onderwijs.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- De gemiddelde leerprestaties voor alle groepen leerlingen voor taal en rekenen moeten in 2011 aantoonbaar zijn gestegen. Voor alle schoolniveaus worden standaarden vastgesteld en ingevoerd voor taal en rekenen;
- De doorstroming tussen de verschillende opleidingsniveaus moet worden verbeterd. Dit gebeurt onder meer door experimenten in het mbo en een experiment voor de oprichting van een tweejarige hbo;
- Leerlingen die extra zorg nodig hebben, krijgen passend onderwijs. Hiervoor worden regionale netwerken opgericht. In 2009 wordt 20 procent hiervan gerealiseerd.

Toelichting

Het kabinet heeft veel in gang gezet om de kwaliteit van het onderwijs verder te verbeteren. Het doel is om de opbrengst van het onderwijs te verhogen, in het bijzonder dat van het taalen rekenonderwijs. In 2009 stelt het kabinet in alle sectoren referentieniveaus vast voor taal en rekenen/wiskunde. In het mbo wordt voor rekenen en taal centrale examinering ingevoerd. Daarnaast wordt het taal- en rekenonderwijs geoptimaliseerd op de lerarenopleiding voor het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. In totaal investeert het kabinet in deze kabinetsperiode 115 miljoen euro in rekenen en taal.

Voor veel leerlingen is de overgang van vmbo naar mbo of van het mbo naar hbo moeilijk. Op deze momenten vindt dan ook vaak voortijdig schooluitval plaats. Het kabinet wil deze overgangen beter en efficiënter maken. In 2009 worden daarom experimenten gestart voor het verbeteren van de overgang van het vmbo naar mbo en voor tweejarige hbo-opleidingen om de doorstroom vanuit het mbo te verbeteren.

Het kabinet wil ook de kwaliteit en de organisatie verbeteren van het onderwijs aan leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Om dit te bereiken krijgen schoolbesturen de verantwoordelijkheid om voor hun leerlingen een passend onderwijszorgaanbod te verzorgen. Hiervoor gaan scholen samenwerken in regionale netwerken. In 2011 moeten er in het hele land regionale samenwerkingsverbanden tussen basisonderwijs, voortgezet onderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs zijn. In 2009 moet 20 procent van deze samenwerkingsverbanden gerealiseerd worden.

De doelstelling ligt op koers. Om de doelstelling op koers te houden zal in 2009 samen met het onderwijsveld voortvarend worden gewerkt aan de invoering van referentieniveaus voor taal en rekenen en aan de realisatie van samenwerkingsverbanden voor passend onderwijs.

Box 7: Project Aanval op Schooluitval

Schooluitval is een groot maatschappelijk, sociaal én individueel probleem. Het kabinet wil het aantal schoolverlaters terugbrengen van 53 100 in het schooljaar 2006–2007 tot 35 000 in het schooljaar 2010–2011. Een greep uit de maatregelen in 2009:

- *De overgang van leerlingen van het vmbo naar het mbo krijgt extra aandacht. Per 1 augustus 2008 zijn 26 samenwerkingsprojecten van vmbo-scholen en mbo-instellingen gestart. Hierdoor ontstaat één nieuwe geïntegreerde beroepsopleiding. Leerlingen hoeven niet over te stappen. Ze krijgen op één locatie les, met één pedagogisch-didactische aanpak, met eenzelfde team vmbo- en mbo-docenten;*
- *Het kabinet heeft per 1 augustus 2008 de kwalificatieplicht ingevoerd, waarbij jongeren tot hun 18e moeten doorleren op school of in een leer-werktraject, tenzij ze een startkwalificatie op zak hebben;*
- *Er komt extra aandacht voor loopbaanoriëntatie, studiekeuze en begeleiding van leerlingen. Het kabinet zet in op kwaliteitverbetering, professionalisering en het inventariseren en verspreiden van good practices. Deze kunnen op het gebied liggen van bijvoorbeeld mentoring en coaching;*
- *Er komt meer en betere zorg op school. Elke jongere die zorg nodig heeft, moet die kunnen krijgen. De ervaring leert dat een Zorg Advies Team (ZAT) een goede manier is om de interne zorg voor een jongere af te stemmen op de externe zorg. Hierbij spelen ook de Centra voor Jeugd en Gezin een belangrijke rol;*
- *Het onderwijs wordt aantrekkelijker door meer sport en cultuur. Vernieuwende onderwijsvormen op het gebied van sport en cultuur kunnen het onderwijs voor jongeren aantrekkelijker maken;*
- *Er komen meer maatwerktrajecten om uitval te voorkomen. Maatwerktrajecten zijn gericht op jongeren tot 23 jaar uit de zwakkere groepen die wel een startkwalificatie kunnen halen. In deze trajecten werken scholen en onderwijsinstellingen intensief samen met bedrijven, kenniscentra, gemeenten en de Centra voor Werk en Inkomen (CWI). Met geld uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) worden circa 11 000 van deze maatwerktrajecten gerealiseerd;*
- *Er komen 20 000 EVC-trajecten (Erkennen van Verworven Competenties) voor schooluitvallers van 18 tot 23 jaar zonder startkwalificatie. Met deze ervaringscertificaten kunnen deze jongeren toch een plek op de arbeidsmarkt krijgen;*
- *Ook zijn maatregelen genomen om de zogenoemde groenpluk tegen te gaan. Jongeren gaan dan zonder afgeronde opleiding aan de slag in bijvoorbeeld de handel, dienstverlening en horeca. Met werkgevers zijn tijdens de participatietop afspraken gemaakt om jongeren een opleidingstraject aan te bieden, als ze werken zonder kwalificatie. Hierdoor kunnen deze jongeren op langere termijn een goede plek op de arbeidsmarkt behouden.*

Om schooluitval tegen te gaan zijn vierjarige convenanten afgesloten met scholen en gemeenten in 39 regio's. Deze regio's hebben ieder een Regionaal Meld- en Coördinatiepunt dat de schooluitval in de regio registreert en de aanpak coördineert. De uitval moet de komende vier jaar met 40 procent verminderen. Scholen worden gestimuleerd om dit probleem aan te pakken. Ze krijgen 2000 euro extra voor elke leerling die minder uitvalt. Hiervoor is in 2009 39 miljoen euro extra beschikbaar, oplopend tot 71 miljoen euro in 2011. Hiervan is circa 22 miljoen euro voor de convenanten. Het budget voor de speciale programma's voor schooluitvallers is in 2009 circa 15 miljoen euro, waarvan 4,8 miljoen euro voor de vier grote steden.

De voortgang van het project ligt op schema.

Doelstelling 38

Doelstelling 2011: Voldoende gekwalificeerd onderwijspersoneel, nu en in de toekomst.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- betere beloning voor leraren door snellere financiële doorgroei-mogelijkheden;
- versterking van de positie van leraren door een lerarenbeurs voor scholing waaruit leraren een opleiding kunnen volgen tot een hoger kwalificatie-niveau;
- terugdringen van het tekort aan leraren door snellere instroom en door-stroom van leraren en inzet van mensen met een onderwijskwalificatie die nu buiten het onderwijs werken (de 'stille reserve').

De kwaliteit van leraren is essentieel voor de kwaliteit van het onderwijs. Door de vergrijzing dreigt de komende jaren een tekort aan leraren, vooral in het voortgezet onderwijs. In het najaar van 2007 heeft het kabinet het Actieplan LeerKracht van Nederland opgesteld. In dit actieplan zijn maatregelen genomen om het dreigende kwalitatieve en kwantitatieve tekort aan leraren te voorkomen. In 2009 wordt een begin gemaakt met de uitvoering van het actieplan. De belangrijkste maatregelen zijn:

- De waardering voor het leraarschap moet worden verhoogd. De leraar moet meer ruimte krijgen voor zijn belangrijkste taak: goed en gedegen onderwijs geven. Hiervoor wordt de 'professionele ruimte' van leraren vergroot;

- Leraren worden beter beloond, met een sterk accent op opleiding en prestaties. Leraren krijgen hierdoor een beter loopbaanperspectief. Zo worden de salarislijnen in het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs en de beroeps- en volwasseneneducatie ingekort, zodat leraren een snellere inkomensgroei kennen. Voor leraren in het voortgezet onderwijs en de beroeps- en volwasseneneducatie in de Randstadregio's en Almere komt extra geld beschikbaar;
- Meer oudere leraren in het onderwijs houden. De sociale partners hebben toegezegd om vóór 2010 in hun cao-overleg afspraken te maken over een regeling om oudere leraren langer aan het werk te houden;
- In samenspraak met lerarenopleidingen, scholen en instellingen werken aan de ontwikkeling van de kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren. De kwaliteit zal worden verhoogd door ontwikkeling van gezamenlijke eindtermen en het verder professionaliseren van leraren die al actief zijn in het onderwijs;
- Vanaf 1 augustus 2008 is er een lerarenbeurs voor scholing. Elke leraar kan eenmaal in zijn loopbaan een beroep doen op deze lerarenbeurs om een opleiding te volgen voor een hoger kwalificatieniveau. Hiermee wordt de kwaliteit van leraren vergroot.

In 2009 wordt hiervoor ruim 400 miljoen euro uitgetrokken. Dit bedrag loopt op tot ruim 1 miljard euro per jaar in 2020.

De doelstelling ligt op koers. Om de doelstelling op koers te houden, moeten sociale partners goede afspraken maken over verbetering van het loopbaanperspectief en vernieuwing van het levensfasebewust personeelsbeleid. Daarnaast moet de kwaliteit van de leraren(opleidingen) en de instroom in opleiding en beroep worden vergroot.

Box 8: Project Deltaplan Inburgering

Een goede beheersing van de Nederlandse taal en kennis van de Nederlandse samenleving is noodzakelijk als een burger actief wil deelnemen aan de samenleving. Momenteel blijven de resultaten van de inburgering achter; meer dan de helft van de oud- en nieuwkomers behaalt niet de beoogde niveaus.

Het kabinet heeft daarom het Deltaplan Inburgering in het leven geroepen. Dit project moet de kwaliteit van de inburgering verbeteren en een groter aantal inburgeraars een inburgeringstraject succesvol laten afsluiten.

Activiteiten in 2009

- *In de periode 2008–2011 moeten gemiddeld 60 000 mensen per jaar met een inburgeringsprogramma starten. Omdat de nieuwe Wet inburgering heeft geleid tot stagnatie in de deelname aan inburgeringstrajecten, zullen de gemeenten in 2009 alles op alles moeten zetten om deze vertraging uit vorige jaren in te lopen;*
- *Het kabinet wil dat in 2009 40 procent van de inburgeringsprogramma's dual zijn, met een oploop tot 80 procent in 2011. Dual wil zeggen dat de inburgering wordt gekoppeld aan re-integratie, werk, ondernemerschap, een (beroeps)opleiding, vrijwilligerswerk of opvoedingsondersteuning;*
- *Duale trajecten moeten de wisselwerking tussen inburgering en deelname aan de samenleving verbeteren. Daarom worden vanaf 2009 de inburgeringbudgetten gebundeld met de budgetten voor re-integratie en educatie. Dit geeft gemeenten de ruimte om met combinaties van maatregelen 'op maat' de participatie van inburgeraars te bevorderen;*
- *Met een reeks praktijkonderzoeken worden verbeterde methodieken voor het onderwijs in het Nederlands als tweede taal en voor praktijkleren verspreid onder gemeenten en aanbieders van inburgeringstrajecten. Daarmee moet worden bereikt dat het onderwijs beter wordt afgestemd op het niveau van de cursisten;*
- *Het is de bedoeling dat het slaagpercentage voor het inburgeringsexamen omhoog gaat naar 70 procent door het verbeteren van de lesmethodes en het aanbieden van duale trajecten.*

Om deze doelen te bereiken is in 2009 90 miljoen euro extra beschikbaar, met een oploop tot 140 miljoen euro in 2011. Met deze extra middelen is in 2009 in totaal 425 miljoen euro beschikbaar voor inburgering. Van de 90 miljoen euro in 2009 is 25 miljoen voor de duale trajecten. Er is 48 miljoen beschikbaar om ervoor te zorgen dat meer mensen gaan deelnemen aan een inburgeringsprogramma.

Om het project te laten slagen moeten gemeenten voortvarend te werk gaan in de uitvoering van de Wet inburgering.

Doelstelling 45

Doelstelling 2011: Kwaliteit van de zorg zichtbaar verhogen in 2011 ten opzichte van 2006 doordat:

- *de vermijdbare schade in de ziekenhuizen in 2012 met 50 procent daalt;*
- *burgers op kiesBeter.nl voor tachtig aandoeningen kunnen zien over welke kwaliteit de ziekenhuizen bieden;*
- *cliënten 90 procent van de zorgaanbieders in de AWBZ een voldoende geven voor de kwaliteit van de zorg;*
- *de rechten en plichten van patiënten en cliënten in 2011 wettelijk zijn vastgelegd en de informatie hierover voor iedereen toegankelijk is.*

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- een veiligheidsmanagementsysteem in alle ziekenhuizen;
- op kiesBeter.nl is eind 2009 voor 24 aandoeningen inzichtelijk welke kwaliteit ziekenhuizen bieden;
- eens per twee à drie jaar cliëntervaringsonderzoeken houden. Hiermee krijgt de overheid zicht op het percentage zorgaanbieders in de AWBZ dat een voldoende krijgt voor de kwaliteit van zorg;
- de rechtspositie van patiënten en cliënten versterken. Er komt een wetsvoorstel 'Zeven rechten voor de cliënt in de zorg' en een nieuw systeem voor subsidies aan organisaties van patiënten, gehandicapten en ouderen.

Toelichting

In 2004 waren er 30 000 vermijdbare incidenten in ziekenhuizen en in 2006 waren er 19 000 vermijdbare ziekenhuisopnamen. In 2012 moet het vermijdbare aantal sterfgevallen met 50 procent zijn gedaald van 1735 naar 867 per jaar. Om deze aantallen terug te brengen is voor het veiligheidsprogramma 9,3 miljoen euro uitgetrokken. Dit programma is in 2008 gestart en eindigt in 2012. Een onderdeel hiervan is dat in 2009 alle ziekenhuizen een zogenoemd veiligheidsmanagementsysteem hebben ingevoerd.

Informatie over de kwaliteit van ziekenhuizen wordt verbeterd. Op kiesBeter.nl kan voor de behandeling van steeds meer aandoeningen een vergelijking worden gemaakt tussen ziekenhuizen. Ook informatie over verpleeg- en verzorgingsinstellingen, thuiszorg en een deel van de GGZ-instellingen is vanaf dit najaar te raadplegen via kiesBeter.nl. De overige sectoren volgen later. In 2011 zal voor alle

instellingen in de AWBZ inzicht in kwaliteit beschikbaar zijn. De kwaliteit van de zorgaanbieders in de AWBZ wordt eens in de twee à drie jaar onderzocht met cliënt-ervaringsonderzoeken.

Het kabinet wil de positie van de cliënt versterken om zorgaanbieders en verzekeraars te prikkelen tot kwaliteitsverbetering. In 2009 treft het kabinet voorbereidingen om de rechten en plichten van cliënten en zorgaanbieders wettelijk vast te leggen. Het is de bedoeling dat de nieuwe wetgeving in 2011 in werking treedt. De onafhankelijke geschilbeslechting krijgt hierbij een impuls. Een cliënt kan snel en laagdrempelig een uitspraak krijgen, als een instelling zijn klacht niet goed afhandelt.

De positie van de circa 220 patiënten-, gehandicapten- en ouderenorganisaties wordt versterkt door een nieuw subsidiesysteem dat meerjarige zekerheid biedt. Hiervoor is circa 40 miljoen euro beschikbaar.

Het kabinet ligt met het halen van de doelstelling op schema. De maatregelen zijn echter pas succesvol, als de burger hiervan de positieve effecten merkt.

Box 9: Project Actieplan Krachtwijken

Veertig wijken worden binnen acht tot tien jaar omgevormd tot vitale wijken, waar het prettig wonen en werken is en waarin mensen betrokken zijn bij de samenleving. Het kabinet kan dit niet alleen: het werkt samen met gemeenten, woningcorporaties, bewoners en lokale partijen als scholen, welzijnsinstellingen en ondernemers.

Wijkactieplannen

De afgelopen periode hebben de gemeenten veertig 'wijkactieplannen' opgesteld samen met bewoners, corporaties en andere lokale partijen. Hierin staat hoe de problemen op onder meer de terreinen wonen, werken, leren en opgroeien, integratie en veiligheid, gezamenlijk zullen worden aangepakt en welke doelstellingen worden nagestreefd. Omdat elke wijk andere problemen heeft, is dit voor elke wijk verschillend. In de charters tussen stad en Rijk wordt beschreven wat zowel de gemeente als het Rijk bijdragen aan het behalen van de doelstellingen.

In de zomer van 2008 is de laatste charter afgesloten. Hiermee is de uitvoering van de wijkenaanpak overal op stoom gekomen. De inzet van het kabinet is erop gericht vaart te houden in de uitvoering van de wijkenaanpak. Ook helpt het kabinet gemeenten, lokale partijen en bewoners om tot zichtbare verbeteringen en resultaten te komen.

Concrete activiteiten in 2009 zijn:

- *Uitvoeren wijkactieplannen en charters. Alle partijen zijn aan de slag gegaan met de uitvoering van de wijkactieplannen en de charters. Inzet van het rijk is om alle afspraken voortvarend op te pakken;*
- *Stimuleren bewonersparticipatie. Het kabinet trekt volgend jaar extra middelen uit om bewonersparticipatie te stimuleren. Samen met het Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken en de Woonbond is een vouchersysteem ontwikkeld. Met deze 'waardebbonnen' krijgen bewoners zeggenschap over de keuze, financiering en uitvoering van hun initiatief;*
- *Resultaten experimenten. In 2009 komen de tussenresultaten van zeven experimenten beschikbaar die het Rijk samen met gemeenten is gestart. De experimenten zoeken naar antwoorden op problemen waar wijken al jaren mee worstelen;*
- *Monitoring en bestuurlijk overleg. In 2009 bezoekt de minister voor WWI weer alle veertig wijken. Via gesprekken met bewoners, lokale partijen en bestuurlijk overleg gaan gemeente en kabinet na of de verbetering van de leefbaarheid in de wijk op schema ligt en of de ingezette maatregelen het gewenste effect hebben. De voortgang wordt nauwkeurig gevolgd in gemeentelijke voortgangsrapportages en bestuurlijke overleggen. Op termijn komen er ook resultaten uit de CBS-outcomemonitor en het langetermijnonderzoek van CBS en SCP naar de ontwikkeling van individuele bewoners;*
- *Preventie. Met behulp van een aanvullend preventiebudget van 60 miljoen euro voor 2009 en 2010 wil het kabinet voorkomen dat er nieuwe probleemwijken ontstaan. In dat kader wordt ook onderzocht of problemen vanuit de veertig wijken zich niet naar de omliggende wijken verplaatsen: het zogenaamde 'waterbedeffect'.*

Voor het verwezenlijken van de wijkaanpak heeft het kabinet 300 miljoen euro extra vrijgemaakt, waarvan 115 miljoen euro in 2009. Het grootste deel (157 miljoen euro) is bedoeld voor het financieel ondersteunen van de wijkactieplannen. Dit komt boven op de extra middelen voor investeringen als de Centra voor Jeugd en Gezin, brede scholen en wijkagenten, waarvan een deel van de veertig wijken natuurlijk ook profiteert. Naast de wijkaanpak is eveneens geld beschikbaar voor bewonersinitiatieven (75 miljoen euro in de kabinetsperiode).

De doelstelling van de wijkenaanpak is ambitieus. Het gaat immers om wijken waarin het al decennia niet goed gaat. Het is de inzet van het kabinet om door een nieuwe manier van samenwerken en een gezamenlijke inzet het tij te keren, zodat de krachtwijken hun achterstanden inhalen. Deze inhaalslag moet binnen acht tot tien jaar zichtbaar worden.

De voortgang van het project ligt op schema.

Pijler 5: **Veiligheid, stabiliteit en respect**

Het kabinet wil een samenleving waarin mensen zich veilig, vertrouwd en met elkaar verbonden voelen. Dit is een duidelijke verantwoordelijkheid voor de burger zelf, maar ook de overheid draagt hieraan bij. De overheid kan optreden, als de veiligheid in het geding is.

De ontwikkeling van de veiligheid is relatief gunstig. De daling van het aantal slachtoffers van gewelds- en vermogensdelicten lijkt door te zetten. Bepaalde vormen van criminaliteit en overlast blijken in de praktijk echter weerbarstig, zoals geweldsdelicten. Ook allerlei vormen van overlast en fietsendiefstallen tasten het veiligheidsgevoel aan.

Daarnaast vragen andere soms minder zichtbare vormen van criminaliteit de aandacht, zoals cybercrime, financieel-economische criminaliteit en georganiseerde misdaad. Verder werkt het kabinet verder aan het versterken van de veiligheidsketen, de aanpak van catastrofaal terrorisme en de vorming van veiligheidsregio's voor crisisbeheersing en rampenbestrijding.

Een voorwaarde voor veiligheid is dat burgers respectvol met elkaar omgaan. Naast de aanpak van agressie tegen werknemers met een publieke taak, is er aandacht voor buurtbemiddeling, het bevorderen van gedragscodes en het tegengaan van radicalisering. Ook komt er een scherper vergunningenbeleid binnen het prostitutiebeleid en meer gemeenten met coffeeshops moeten volgend jaar een afstandcriterium tot scholen hanteren (in 2011 alle gemeenten).

In deze paragraaf wordt specifiek uitgelicht: respect, de reductie van criminaliteit en het project Veiligheid begint bij Voorkomen, het tegengaan van overlast en verloedering, extra wijkagenten en de aanpak van overmatig alcoholgebruik door jongeren.

Doelstelling 49

Doelstelling 2011: Door gerichte maatregelen bevorderen van een respectvolle omgang van mensen met elkaar en van fatsoen in het maatschappelijke verkeer.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- Het aantal werknemers met een publieke taak dat te maken krijgt met ongewenst gedrag, vermindert van 66 procent in 2007 naar 56 procent in 2009;
- Het programma Veilige Publieke Taak bevat verschillende activiteiten om agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak terug te dringen;
- Het kabinet gaat het hanteren van gedragscodes en geweldloze conflictoplossing bevorderen.

Toelichting

Veel werknemers met een publieke taak zoals ambulancemedewerkers en politieagenten, komen tijdens hun werk in aanraking met agressie en geweld. Het aantal werknemers dat te maken heeft met ongewenst gedrag, moet verminderen van 66 procent in 2007 naar 51 procent in 2011.

Het programma Veilige Publieke Taak is in het najaar van 2007 naar de Tweede Kamer gestuurd. Een van de maatregelen om agressie en geweld tegen te gaan, is voorlichting voor respect en tegen geweld. Dit is gericht op werkgevers en werknemers. Om de werknemer te beschermen worden fysieke maatregelen genomen op de werkplek en worden werknemers beter voorbereid op agressief gedrag. Daarnaast wordt de pakkans van de daders vergroot door onder meer de aangiftebereidheid te verbeteren en door meer lik-op-stukbeleid. In dit lik-op-stukbeleid worden daders verantwoordelijk gesteld voor hun gedrag, onder meer bestuursrechtelijk en strafrechtelijk, en zij worden civielrechtelijk aansprakelijk gesteld voor de schade.

Gedragscodes en geweldloze conflictoplossing in de vorm van buurtbemiddeling en jongerenbemiddeling worden gestimuleerd. Deze maatregelen zijn gericht op het bevorderen van de maatschappelijke discussie over waarden, normen, omgangsvormen en grenzen. Hiermee kan escalatie van conflicten worden voorkomen en kan de onderlinge relatie tussen burgers worden behouden en zelfs versterkt.

Het kabinet ligt met het halen van de doelstelling op schema, maar er is een verbreding nodig naar andere terreinen zoals minder agressie in het verkeer en een veiliger media-aanbod.

Criminaliteit

Doelstelling 50

Doelstelling 2011:

- reductie van de criminaliteit met 25 procent in 2010 ten opzichte van 2002 door 19 procent minder geweldsdelicten en 5 procent minder vermogensdelicten;
- verbetering ophelderingspercentage met 15 procent;
- daling criminaliteit tegen ondernemingen met 25 procent;
- daling recidive met 10 procentpunt.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- het aantal gewelddelicten daalt, onder andere door aanpak risicofactoren agressief gedrag;
- er komen 125 forensisch assistenten en extra wijkagenten bij;
- alle ex-gedetineerde jongeren krijgen nazorg;
- eind 2009 zijn er veertig veiligheidshuizen.

Toelichting

Het kabinet streeft naar 25 procent minder criminaliteit ten opzichte van 2002. Op het gebied van vermogensdelicten is de doelstelling al behaald. Het aantal geweldsdelicten moet in de periode 2008 tot en met 2010 nog verder worden gereduceerd met 14 procent. Om dit te bereiken pakt het kabinet de risicofactoren aan voor agressief gedrag zoals alcoholgebruik en vindt er meer bemiddeling plaats in buurten. Ook is er aandacht voor huiselijk en eengerelateerd geweld.

De criminaliteit tegen ondernemingen wordt aangepakt via het Actieplan Veilig Ondernemen III. De inzet van extra forensisch assistenten moet het ophelderingspercentage verbeteren met 15 procent in 2010 ten opzichte van 2007. De overgang van detentie naar vrijheid is een cruciale fase voor het verminderen van het recidive-risico. Hiertoe is een integrale aanpak op het terrein van nazorg van belang. Het kabinet werkt samen met de VNG aan het samenwerkingsmodel Rijk-gemeenten,

dat de gemeentelijke coördinatiepunten moet uitbreiden en verstevigen. Verdere afspraken over veiligheid staan in het Bestuursakkoord dat in 2007 is gesloten met de gemeenten.

Het kabinet ligt op schema met de uitvoering van de maatregelen; de aanpak van geweldsdelicten vergt extra aandacht.

Box 10: Project Veiligheid begint bij Voorkomen

Het project Veiligheid begint bij Voorkomen (VbbV) heeft als doel de criminaliteit in 2010 met 25 procent terug te brengen ten opzichte van 2002. In 2007 is de criminaliteit verder gedaald en is de doelstelling voor het aantal vermogensdelicten al gehaald. Wel moet nog stevig worden gewerkt aan verdere vermindering van het aantal geweldsdelicten, met nog 14 procent vanaf 2008 tot en met 2010. Voor deze daling zijn extra maatregelen nodig zoals de aanpak van risicofactoren voor agressief gedrag (bijvoorbeeld alcohol en geweld in de media), meer bemiddeling in buurten en voor jongeren en meer aandacht voor huiselijk en ergerelateerd geweld. Daarnaast moet het ophelderingspercentage verbeteren met 15 procent in 2010 ten opzichte van 2007. Dit moet worden bereikt door de inzet van extra forensische assistenten bij de politie. In 2009 gaan 125 nieuwe assistenten aan de slag.

Criminaliteit tegen bedrijven

De Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven (MCB) 2007 laat opnieuw een daling zien in de criminaliteit waarvan het bedrijfsleven slachtoffer wordt. Het kabinet wil een verdere daling van de criminaliteit tegen ondernemingen met 25 procent in 2010 ten opzichte van 2007. Recent is het project Financieel-economische Criminaliteit gestart, dat de weerbaarheid tegenover oplichting en fraude moet vergroten. Ook het project Veiligheid van Kleinere Bedrijven helpt deze vorm van criminaliteit verder terug te dringen. Binnen dit programma wordt een individuele veiligheidsscan ontwikkeld, zodat de ondernemer de juiste veiligheidsmaatregelen kan treffen.

Recidive en gedragsverandering

Een van de doelstellingen is een daling van de recidive met 10 procentpunten. Korte vrijheidsstraffen dragen niet altijd bij aan het terugdringen van recidive. Het is daarom van belang dat de rechter sancties kan opleggen die het recidiverisico via gedragsverandering verminderen. Voorwaardelijke sancties met specifiek op de dader toegespitste bijzondere voorwaarden zijn daarvoor kansrijk. Een wetswijziging zal in 2009 aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

Gedagsverandering wordt bevorderd door de voorwaardelijke straf consequent om te zetten in gevangenisstraf, als iemand de voorwaarden niet naleeft. Ook als de rechter wél een korte vrijheidsstraf oplegt, is een individuele benadering belangrijk. In 2009 krijgen de veranderingen in het gevangeniswezen verder vorm. Alle gedetineerden worden bij binnenkomst op een gestandaardiseerde wijze gescreend en krijgen op basis hiervan een passend arbeids-, onderwijs- en/of zorgaanbod.

Overgang naar vrijheid

De overgang van detentie naar vrijheid is een cruciale fase voor het verminderen van het recidiverisico. Het is van belang de problemen die burgers hebben en veroorzaken aan te pakken bij de kern. Dit gebeurt door invoering van persoonsgebonden verlof, het stellen van voorwaarden aan de invrijheidstelling en consequent toezicht op de naleving daarvan. In 2009 worden afspraken gemaakt over uitbreiding en versteviging van gemeentelijke coördinatiepunten, zodat gemeenten beter hun verantwoordelijkheid kunnen nemen.

Aanpak jeugdcriminaliteit

Ook moet de recidive van jeugdige criminelen met tien procentpunten verminderen, van bijna 60 procent naar 50 procent in de periode 2002–2010. Het kabinet geeft in 2009 veel aandacht aan het stimuleren van het gebruik van de gedragsbeïnvloedende maatregel en nazorg. De gedragsbeïnvloedende maatregel maakt een effectieve, op de persoon toegesneden sanctie mogelijk en draagt daardoor bij aan het verminderen van recidive. Daarnaast is bepalend voor het slagen van een sanctie dat jongeren goed worden begeleid bij de terugkeer in de samenleving vanuit een justitiële jeugdinrichting. Deze geslaagde terugkeer wordt bevorderd door een benadering waarbij het verblijf in de inrichting en het voor- en natraject goed op elkaar aansluiten. Dit draagt bij aan de continuïteit van de begeleiding. Vanaf 2009 zal op deze manier worden gewerkt. De Raad voor de Kinderbescherming voert hierbij de regie.

Veiligheidshuizen

Een van de doelstellingen van het kabinet is het bereiken van een effectieve, persoonsgerichte aanpak. Veiligheidshuizen leveren hieraan een bijdrage. In veiligheidshuizen werken gemeenten, jeugd- en zorginstellingen, politie en justitie samen. Medio 2009 wil het kabinet het aangekondigde landelijk dekkend netwerk van veiligheidshuizen realiseren.

Bovengenoemde maatregelen zullen in 2009 moeten bijdragen aan het halen van de doelstelling.

Doelstelling 52

Doelstelling 2011: Een kwart minder fysieke verloedering en ernstige sociale overlast in 2010 ten opzichte van 2002.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- minder overlast en verloedering;
- de inzet van instrumenten als het ‘gebiedsverbod’ en de bestuurlijke boete of strafbeschikking geeft gemeenten een sterkere rol bij het bestrijden van overlast;
- de aanpak van overlastgevend kinderen onder de 12 jaar.

Toelichting

De maatregelen in het ‘Actieplan overlast en verloedering’ moeten ervoor zorgen dat de overlast en de verloedering vanaf 2008 tot en met 2010 met respectievelijk 17,5 en 18,5 procent ten opzichte van 2002 worden verminderd. Het effectief aanpakken van overlast door jongeren, uitgaansoverlast en overlast en verloedering van de woon- en leefomgeving staat centraal. Het gebiedsverbod maakt het bijvoorbeeld mogelijk om sneller en effectiever ernstige overlastgevers aan te pakken. Daarnaast wordt een wetsvoorstel voorbereid om burgemeesters meer bevoegdheden te geven in bepaalde situaties. Ook wordt gezocht naar juridische mogelijkheden om opvoedingsondersteuning dwingend op te leggen.

Het kabinet zal via een stevige gezinsbenadering én verbeterde afstemming tussen veiligheid en zorg het overlastgevend gedrag van kinderen onder de 12 jaar aanpakken. Om beter zicht te kunnen krijgen op de omvang van de groep wordt een sluitende registratie ingevoerd. Daarnaast gaat het om het tijdig signaleren en alert reageren op ongewenst gedrag en een niet-vrijblijvende samenwerking tussen politie en jeugdzorg. Ouders zullen worden aangesproken op het gedrag van hun kind. Waar ouders hun verantwoordelijkheid niet nemen, is mogelijk de inzet van jeugdbeschermingsmaatregelen aan de orde, zo nodig in combinatie met verplichte opvoedingsondersteuning.

Het kabinet ligt op schema met het uitvoeren van de maatregelen, maar het vergt een langere adem voordat de effecten hiervan volledig voelbaar zijn.

Doelstelling 53

Doelstelling 2011: Vijfhonderd extra wijkagenten.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- het werven en opleiden van wijkagenten. Om de vacatures op te vullen kunnen korpsen al in 2008 mensen naar de opleiding sturen.

Toelichting

Wijkagenten spelen niet alleen een grote rol in de bestrijding van overlast en criminaliteit, maar ook in het voorkomen en het in een vroeg stadium indammen ervan. Zij dragen bij aan sociale rust en het gevoel van veiligheid in wijken. Er is een traject van vier jaar afgesproken, waarin het aantal wijkagenten moet toenemen en de vacatures geleidelijk moeten worden opgevuld. Het streven is om op 31 december 2011 vijfhonderd extra wijkagenten te hebben. De opleiding voor basispolitiezorg duurt maximaal vier jaar, zij-instromers volgen verkorte opleidingen. Hiervoor is in 2009 12 miljoen euro beschikbaar, oplopend tot 24 miljoen euro in 2011.

Het kabinet ligt op schema met het halen van de doelstelling.

Aanpak alcoholgebruik onder jongeren

Doelstelling 55

Doelstelling 2011: Aanpak overmatig alcoholgebruik door jongeren.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- het percentage drinkende jongeren van 12 tot en met 15 jaar moet in 2011 teruggebracht zijn tot 62 procent. In 2003 was dit 82 procent. Het percentage 12-jarigen dat ooit alcoholhoudende drank heeft gedronken, moet in 2011 zijn teruggebracht van 56 tot 50 procent;
- proefdraaien met gemeentelijk toezicht;
- indienen wetsvoorstel over overheveling van toezicht naar gemeenten;
- het bezit van alcohol strafbaar stellen voor jongeren onder de 16 jaar;
- wetsvoorstel om de alcoholreclames op radio en tv tot 21.00 uur 's avonds te verbieden.

Toelichting

Jongeren beginnen steeds jonger met drinken, bovendien drinken zij steeds meer. Alcohol moet voor hen minder gemakkelijk verkrijgbaar zijn. De belangrijkste verantwoordelijkheid ligt bij de ouders en opvoeders. Zij moeten er alles aan doen om ervoor te zorgen dat hun kinderen vóór hun 16e geen alcohol drinken. Het kabinet steunt dit met voorlichting en wet- en regelgeving. Wettelijk is vastgelegd dat alle verstrekkers van alcohol de leeftijd van jongeren vooraf moeten controleren. De Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) gaat hier strenger op controleren. De gemeente kan bij overtreding de Drank- en Horecawetvergunning intrekken, ook bij supermarkten. In het voorjaar van 2009 komt het kabinet met een wetsvoorstel dat het toezicht op de Drank- en Horecawet (waaronder de leeftijdsgrenzen) in 2010 overhevelt naar de gemeenten. Gemeenten kunnen dan zelf bepalen hoe zij hun beleid willen handhaven. In de tussentijdse periode wordt in vijftien gemeentelijke regio's proefgedraaid met gemeentelijk toezicht.

Het kabinet neemt verder de volgende extra maatregelen: geen alcoholreclames op tv en radio tot 21.00 uur, boetes voor jongeren onder de 16 die op straat alcoholhoudende drank bij zich hebben, en betere nazorg voor jongeren die met een alcoholvergiftiging in het ziekenhuis zijn opgenomen.

Om dit doel te halen moeten gemeenten in staat zijn om het lokale toezicht en de handhaving goed uit te voeren.

Pijler 6: Overheid en dienstbare publieke sector

Een dienstbare overheid stelt burgers centraal en verdient het vertrouwen van die burgers door een respectvolle werkwijze en door goede dienstverlening. De overheid verleent niet alleen diensten, maar stelt ook regels en wetten. Hierbij is het van belang dat de burger weet waar hij/zij aan toe is, en anderzijds niet wordt geconfronteerd met onnodige administratieve lasten. Daarom pakt het kabinet de tien grootste knelpunten op het terrein van administratieve lasten aan. Hiervoor worden bijvoorbeeld in 2009 de 25 meest gebruikte formulieren vereenvoudigd en moeten alle nieuwe formulieren begrijpelijk zijn. Vanzelfsprekend streeft de overheid daarnaast naar goede samenwerking, een duidelijke taakverdeling en meer beleidsvrijheid voor verschillende overheidsinstanties. Een belangrijke stap hierin zijn de bestuursakkoorden die het Rijk heeft gesloten met de provincies en de gemeenten.

Het migratiebeleid wordt vereenvoudigd en er is een pardonregeling waarmee personen onder voorwaarden een verblijfsvergunning kunnen krijgen. Mensen die hier niet kunnen blijven, moeten daadwerkelijk terugkeren naar hun land van herkomst.

De dienstbare overheid heeft zichzelf bovendien als doel gesteld om betere kwaliteit te leveren met minder werknemers. In 2011 moet het aantal ambtenaren bij de rijksoverheid met 12 800 verminderd zijn ten opzichte van 2006. De overheid kan verbeteren door onder andere samen te werken op het terrein van de bedrijfsvoering (de shared-serviceorganisaties), met beter beleid en door de administratieve lasten bij de rijksoverheid te verminderen.

Het kabinet wil ook meer allochtonen in dienst nemen en meer vrouwen in topfuncties. In 2009 komen er duizend extra stageplaatsen bij het Rijk, waarvan vijf-honderd voor allochtonen.

In deze paragraaf wordt specifiek ingegaan op de pardonregeling en de verbeterde werking van de vreemdelingenwet.

Doelstelling 72

Doelstelling 2011: Verbeterde werking van de Vreemdelingenwet en het uitvoeren van een pardonregeling.

Beoogde effecten en activiteiten in 2009:

- de Vreemdelingenwet 2000 wordt verbeterd;
- vreemdelingen die een verblijfsvergunning hebben gekregen, worden gehuisvest;
- het voeren van een effectief terugkeerbeleid.

Toelichting

Met een effectievere asielprocedure en een effectiever terugkeerbeleid wil het kabinet de Vreemdelingenwet verbeteren. Dit betekent een zorgvuldiger én snellere asielprocedure, die ook de terugkeer van afgewezen asielzoekers bevordert.

De Blauwdruk Modern Migratiebeleid wordt nader uitgewerkt om tot een selectief toelatingsbeleid te komen. In 2009 wordt de wetgeving opgesteld die nodig is om het nieuwe beleid te kunnen uitvoeren. Met proeftuinen wordt ook ervaring opgedaan met het moderne migratiebeleid.

Tussen het Rijk en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) is afgesproken dat alle vreemdelingen die onder de pardonregeling een verblijfsvergunning hebben gekregen, uiterlijk eind 2009 zullen zijn gehuisvest (Bestuursakkoord mei 2007). De provincies zien toe op de uitvoering. Ook is de Taskforce Huisvesting Statushouders opgericht, die de uitvoering van het proces van de huisvesting bevordert. Eind 2009 zal de taskforce rapporteren over de voortgang van de huisvesting.

Vreemdelingen die het land moeten verlaten en vreemdelingen die buiten de pardonregeling vallen, worden overgedragen aan de dienst Terugkeer en Vertrek. Met deze dienst wordt gewerkt aan terugkeer van vreemdelingen naar hun land van herkomst.

Het kabinet ligt op schema met het halen van de doelstelling, mits de gemeenten de mensen die onder de pardonregeling vallen van huisvesting kunnen voorzien. Ook moeten de herkomstanen bereid zijn hun onderdanen die voor terugkeer in aanmerking komen, terug te nemen.